DVANAEST PRIČA I NAR. PRIPOVIJEDAKA (br. 469.) D 13.50
ĐOVANI: ČETIRI DANA KOD FEAČANA (br. 470.) D 5.—
EECKSTEIN: OTKRIVENO BLAGO (br. 58.) D 5.—
FILIPOVIĆ I.: KRALJEVIĆ MARKO (br. 472.) D 15.—
FILIPOVIĆ I.: KRALJEVIĆ MARKO (br. 471.) D 30.—
FIUCEK IV.: GRAD ZAGAJ (br. 473.) D 12.—
FREY-ŠIROLA: NA BIJEGU (br. 67.) D 5.—
FALK: OGLEDALO ZA DJECU. Primjeri kreposti iz života svete djece, vezano (br. 1.314.) D 12.—
HOFMAN F.: TRIDESET I ŠEST PRIPOVIJEDAKA (br. 475.) D 9.—
HOFMAN F.: TRIDESET I DVIJE PRIPOVIJETKE (br. 476.) D 12.—
HOFMAN F.: STO I PEDESET PRIPOVIJEDAKA (br. 477.) D 25.—
HOFMAN F.: ČETRDESET I DVIJE PRIPOVIJETKE (br. 478.) D 12.—
HOFMAN F.: JOŠ ŽIVI STARI BOG (br. 479.) D 9.—
HOFMAN F.: ČETRDESET PRIPOVIJEDAKA (br. 480.) D 9.—
HOFMAN F.: KAKVA SJETVA, TAKVA ŽETVA (481.) D 12.—
HOFMAN F.: NA DALEKOM SJEVERU (br. 482.) D 13.50
HOFMAN F.: ONKRAJ MORA (br. 483.) D 12.—
HOFMAN F.: NE OSVEĆUJ SE, OSVETIT ĆU TE JA (br. 484.) (ćirilicom.) D 10.—
HOFMAN F.: INKINO BLAGO (br. 485. (ćirilicom.) D 12.—
HRANILOVIĆ: IZ ZAPISNIKA JUGOSL. DOBROVOLJACA (br. 486.) D 18.—
HEFELE F.: PUT NA ISTOK DO CARIGRADA (br. 1.307.) D 33.—
HRVATSKA OMLADINA POD ZASTAVOM SRCA ISUSOVA (br. 487.) D 18.—
ILIĆ LUKA: LOVORIKE GRADIŠKE PUKOVNIJE (br. 488.) D 24.—
IVO I MARICA: SLIKOVNICA (br. 489.) D 15.—
IZ BAKINOG PRETIMCA (br. 490.) D 50.—
JAIS: ISUS PRIJATELJ MALENIH (br. 1275. m., 1276 ž.) D 20.—
JAMRIŠAK M.: ZNAMENITE ŽENE (br. 491.) D 20.—
JAMBRIŠAK M.: VLADNAJE (br. 492.) D 18.—
JEDAN ,DVA, TRI... slikovnica (br. 493. D 22.—
KAMPE I. H.: ROBINZON KRUZOE (br 494.) D 40.—
KAMPE J.: OD SAVE DO ADRIJE, BOSNOM IHERCEGOVINOM. (br. 1.315.) D 25.—

KAKVA SJETVA, TAKVA ŽETVA

KAKVA SJETVA,

TAKVA ŽETVA.

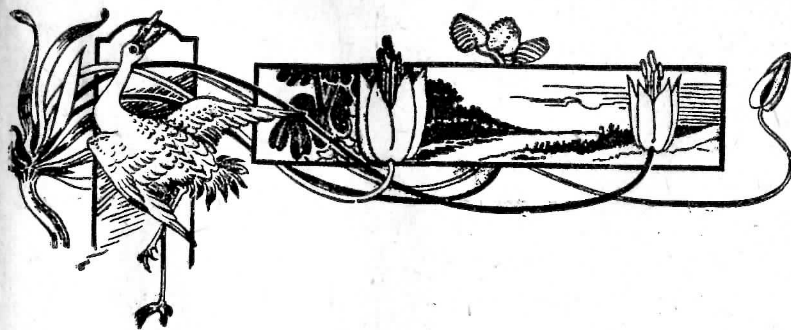
PRIPOVIJETKA

OD

FRANJE HOFMANNA

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE L. HARTMANA (ST. KUGLI), ZAGREB
ILICA BR. 30.

GOSPODSKA KUĆA.

U nekom prijatnom, plodnom i dražesnom kraju Engleske bijaše oveća, pristala gostionica. Po njenoj vanjštini moglo se nagoviještati, da je obilno pohađaju gosti. Bijaše više nalik na kakav zaselak, što bi ga poželjeti mogao koji imućni građanin, da se zakloni od uličnoga dima i prašine, nego na gostionicu. Kućari (nuzgrade), pojate, kolnice, i ovima slične zgrade bijahu na strani od kuće za stanovanje, koja imađaše prizemlje i prvi sprat, a okružavaše je krasan vrt s cvijećem i grmljem. Po prozorima prizemlja ovijala se vinjaga, a pred ulaznim vratima bila je nekaka sjenica, obrasla na gusto povijušama, pa bi ljeti davala ugodnu hladovinu, jer nije propuštala sunčanih trakova, ali nije zatvorala puta okrepnomu lahoru.

U širokoj i prostranoj toj sjenici namješteni bijahu stolovi i stolci, jer je to bilo najmilije mjestance gostima, koji su željeli, da ono nekoliko časova odmora od dnevnoga rada pročavrljaju s dobrim susjedima i prijateljima.

Kroz otvore na sjenici lijepo se vidio gospodski dvorac lorda Willfora i prijatno seoce, koje mu se prostiralo sa strane, a svojim je crvenim krovovima vrlo čarobno provirivalo

iznad krasnih voćnjaka i pojedinih hrpa starih hrastova i lipa, što su ga okružavale.

Još dalje tamo zapelo ti oko o ravnicu, gdje se rodna i plodna polja milo izmjenjivala sa šumama i perivojima, pa bi osobito ljeti razveseljivala oko motrioca svojim sočnim i bujnim zelenilom.

Gospodski dvorac bijaše krasna i ponosna zgrada velikoga opsega, sazidana sva od skrile (sječena kamena), a svojim se širokim pročeljem prekrasno isticala iz perivoja. Po svem mogao si suditi, da je to dom sjaja, bogatstva i veličine, a ne bi se u tom prevario ni onda, kad bi ga promatrao i točnije. Za dvorcem protezaše se velik ribnjak, a bistri mu valovi obigravahu skrile temeljnih zidina. Gusti vijenac prekrasnih hrastova, bukava, lipa i kestena okružavaše ribnjak i bacaše svoju sjenu na površinu vode, bistre poput stakla. Labudi plovljahu ostavljajući iza sebe sjajne brazde, a svakovrsne se ribe poigravahu u hladnoj dubini, što je odisala ugodnom svježošću. Za čovjeka, koji voli mir i samoću, jedva da je moglo biti ljepšega mjesta od shoda (balkona) na stražnjoj strani dvorca, koji se protezao ispred više prozora gornjega sprata izravno nad vodom. K njemu vodile su velika krilna vrata, što su ljeti gotovo uvijek otvorena bila, pa si tuj često mogao vidjeti bogatoga i možnoga lorda Vilfora, gdje sa svojom ženom i jedincem sinom, liijepim dječarcem od tri, četiri li godine, uživa milotu blagih ljetnih večeri.

Takova ljetna večer bijaše, kad se neki osamljen jahač približavaše lijepoj gostionici, koju smo već okušali da opišemo. Konj koračaše lagano naprijed, a jahač ga opet nije brže ni tjerao, nego bi se pomno razgledavao i najposlije mrko gledao u dvorac, što je bio udaljen jedva koji četvrt sata. Promatrajući ga tako zaustavi dapače na čas i konja, te promrmlja poluglasno nekoliko riječi, koje se nijesu mogle čuti, već su se rasplinule u tihom večernjem povjetarcu.

Jahač bijaše pristao čovjek od kojih trideset godina, pa i po obličju mogao bi ga upoznati takovim, da mu nije neki

zlobni izraz podao licu ukočen i namršten vid. Koža bijaše mu pocrnjela od sunca žarkoga podneblja, odijelo njegovo priprosto i neugledno, a vojničkoga kroja, pa i cijelo njegovo držanje odavalo je, da pripada ili da je pripadao vojništvu. U ostalom bijaše mu konj krasno i očevidno skupocjeno živinče, a po bogatom i briljantnom prstenu, što se krijesio na njegovu prstu, moglo se naslućivati, da ne živi u siromaštvu, premda nije imao druge prtljage do malene torbe, što ju je prikopčao otraga na sedlu.

Upravivši još jednom dugi, mrki i prijeteći pogled na dvorac okrenu mu napokon leđa, podbode konja i odjezdi brzim kasom put gostionice k »Crvenoj zvijezdi,« gdje mu gostioničar uslužno pobrza u susret, da mu prihvati konja i da ga odvede u konjušnicu.

»Kako? Vi sami, gostioničaru?« upita putnik. »Zar imate tako malo prihoda, da ne možete držati ni konjušara?«

»O ne, gospodine,« odvrati gostioničar k »Crvenoj zvijezdi«, i kimnu glavom »momci mi baš sada nijesu kod kuće, pa bih vas zato lijepo molio, da mi oprostite, ako ne budete u svem posluženi onako, kako bi trebalo da bude.«

»Pa kako to, gazdo, da ste sve momke otposlali, a ipak se svaki čas možete nadati gostima?« reče stranac.

»Ah, gospodine, žalostan se događaj pridesio,« odvrati gostioničar očito turoban, »dobri naš lord — tamo prijeko u gospodskoj kući — pogovara se, da će teško proživjeti ovu noć, pa su i moji ljudi otišli onamo, da saznadu, kako mu je. Dobri, dragi naš gospodin! Tako brzo i naprasno mora da ostavi ovaj svijet!«

Stranac se strese kod ovih riječi gostioničarovih, a zagasito mu lice posivi kao zemlja. No brzo okrenu gostioničaru leđa, po svoj prilici da sakrije pred njime nemir svoje duše, te reče u kratko: »Dobro, dobro, gazdo! To ćete mi poslije pripovijedati. Dođite opet amo, dok mi spremite konja.«

Gostioničar se udalji, pa tek što je zamaknuo za zgradu, uskliknu stranac od čuda i popođe, oboriv oči k zemlji, velikim, žurnim koracima više puta po sjenici gore, dolje.

»Što mu se dogodilo?« mrmljaše preda se. »Pa baš na dan, kad se poslije dvanaestgodišnjega odsuća vraćam! On umire, a ja — ha, ne, ja sam baštinik, koji ću sjutra slavno ući u ponosni taj dvorac. Prokletstvo neka side na onu ženu i ono dijete, što stoje na putu mojoj sreći! Pa to još nakon takovih obećanja, takovih zavjeta. Neka propadnu!«

Ovaj žestoki i strastveni razgovor sa samim sobom prekinu gostioničar, koji se upravo vraćao. Stranac poprimi ravnodušan izraz u licu, zapovjedi gostioničaru, neka mu donese staklenku vina i ponudi mu, da s njim pije.

»Sjednite, čovječe,« reče tuđin zapovjednim kretom, »pa mi pričajte sada! Tko je taj lord, da vas njegova smrt tako tobože ražalošćuje?«

»Oh, nije to himba, gospodine,« odgovori gostioničar. »Lord Vilfor bijaše nama vazda dobar gospodar, u cijelom selu nema zaista duše, koja ga ne bi najdublje žalila.«

»A lord Vilfor zove se dakle taj čovjek? Pa što je s njime?«

»On je jutros pao s konja, i to tako opasno, da nema nade, da će preboljeti!«

»Ima li obitelj?«

»Jest, ženu i sinčića od četiri godine, koji će sada biti baštinikom bogatih imanja, što donose više od dvadeset i jedne hiljade dukata godišnjega prihoda,« odgovori gostioničar.

»Dvadeset i jednu hiljadu dukata!« ponovi tuđin i okrenu se opet, da sakrije divlji i jarosni blijesak, što mu je šikao iz namrštena oka. »A nema li inače vaš lord još kakovih rođaka, osim ovih?«

»O da, još mlađega brata, koji je pred kakovih deset ili dvanaest godina stupio u vojsku i otišao sa svojom pukovnijom u istočnu Indiju,« nastavi gostioničar.

»Pa što je njime?« upita stranac.

»Nitko ne zna ništa izvjesna kazati,« odgovori gostioničar. »Pred pet, šest li godina pročulo se, da je pao u nekoj bici s Afgancima. Skoro zatim oženio se naš lord. Pogovaralo se — no nitko toga ne može dokazati, pa i ja toga ne vjerujem — da je svomu mlađemu bratu Slavomiru jednoć obećao, da se ne će ženiti, samo da mu po svojoj smrti može ostaviti sva imanja, ali kad je dobio vijest o smrti gospodina Slavomira, nije ga naravno vezalo to obećanje, o čem ja u ostalom vrlo sumnjam. Pa čemu da bi to lord i obećao?«

»E, možda za volju majci na umoru!« reče tuđin mrko. »Takova šta događa se često.«

»Jest gospodine!« usklikmu gostioničar iznenađen, »baš se tako bilo pročulo, kao što vi kažete! Majka mu, vrlo ohola gospođa, ljubila je većma mlađega sina, nego starijega, koji joj se nije činio dosta oholim i ponositim. Na umoru još navaljivala je na lorda Vilfora, da se ne ženi, kako bi mlađemu bratu obezbijedio imanja, a lord je to, da majci olakša smrtne muke, doista i obećao.«

»Da, da, ja znam, da joj je obećao,« reče tuđin ljuto, meni je to pripovijedao sam gospodin Slavomir, moj prijatelj i vojni drug u Indiji. Ha, pa ipak je prekršio svečano to obećanje!«

»E, gospodine, kako bilo da bilo,« odgovori gostioničar, »nitko ne može radi toga prigovoriti našemu dobromu lordu. On se je tekar oženio, kad su novine najavile smrt gospodina Slavomira, pa kad i poslije nije dobio vijesti, koja bi prvašnju oprovrgla bila.«

»Kako bi dobio vijesti, kad je gospodin, o kojem govorite, zapao u sužanjstvo Afganaca i u njemu čamio više godina!« povikne tuđin, namrštiv obrve.

»No svejedno!« nastavi gorko, »gospodin će se Slavomir zaista radovati, kad se vrati i vidi, da je lišen baštine. No, dosta o tome! Što se mene tiče cijela stvar! Hvala vam za vaše obavijesti, gazdo, a sada mi pripravite nešto da jedem, ma štogod; ta znate, da vojnik ne izbira mnogo! Samo brzo!«

Gostioničar se žurno udalji. Kad je opet stranac sam bio, prevuče mu čelo neki prijeteći oblak, stiskaše šake i škripaše zubima.

»Dakle zato li skrših okove duga i strahotna ropstva, zato li prkosih stostrukoj smrti, bodežima i puškama Afganaca, gladi, žeđi i strijelama jarkoga sunca, da me potjeraju s praga moje očevine kao prosjačkoga i neovlaštena pripuza. Sad bih bio bogat, moćan, ugledan i silan, da je brat održao svoju riječ, gdje nijesam naprotiv sada njegovim vjerolomstvom ništa, do li siromašan časnik s neznatnom plaćom, koji se moram zavući u ma kakovu zabit, da mi se ne brukaju moji drugovi, ili da me ne sažaljuju!«

I kriknu od bijesa i jarosti; podupre glavu šakom i stade duboko razmišljavati. Najednoć mu se pojavi na usnama zloban posmijeh, gnjevna strijela šiknu mu iz očiju, što ih opet upravi prema lijepom dvorcu, koji se je bliještio između drveća u perivoju.

»To bi moglo poći za rukom!« promrmlja sam u sebi. »Svi su zabunjeni, sve se okupilo okolo kreveta bolestnikova; tko tu pazi mnogo na dijete i na kakova tuđinca? Samo se valja strpjeti! Moguće je, ta ja poznajem svaki kutić u dvorcu — mrak se hvata — noć će naskoro doći. Kušat ću, i osvetit ću se braneći svoje pravo!«

I opet se stranac podade dubokim mislima, iz kojih ga tek prene gostioničar, koji je došao bio sa zdjelom, iz koje se pušilo vruće jelo. Gost je jeo i pio, pa kad ga gostioničar upita, hoće li tu prenoćiti, odgovori na kratko: »Ne.«

»Neka mi je konj spreman, gazdo,« reče. »Još mi valja noćas putovati dalje, pa ću se samo malo prošetati, da se okrijepim od današnjega jahanja. Kad izlazi mjesec?«

»Okolo jedanaest sati, gospodine,« reče gostioničar, »možete i u perivoj ići. Pristup je svakomu dopušten, a danas osobito ne će vam toga nitko braniti, niti vas uznemirivati!«

»Dobro, dobro, ne nađem li što bolje, učinit ću i to,« odgovori tuđin i zaputi se u selo. Hodao je između redova kuća, dok nije na drugoj strani izišao iz sela. Sad skrene s dosadašnjega pravca i, kad se uvjerio pomno razgledajući se, da ga nitko nije opazio, skoči bez muke preko ograde u perivoj, gdje je okolišao, dok se nije gotovo zamračilo, pa se onda približavaše stražnjoj strani dvorca slijedeći svjetlost, što je dopirala s visokih svedenih prozora i zrcalila se u bistroj vodi ribnjaka. Došav do dvorca popostade i prisluškivaše. Sve na okolo bilo je tiho, pusto i tamno, nigdje nijesi mogao opaziti ma ni sjene čovječje.

»Dobro!« promrmlja stranac. »Sve je onako, kako sam zamišljao! U onoj sobi leži umirući, a u ovoj sa shodom (balkonom) bez sumnje je dijete. To bi moglo uspjeti, a i mora uspjeti! Ribnjak je dosta dubok, da sakrije jedan« — htjede reći zločin, ali oklijevaše, i reče: »tamni čin, ali čin nužne obrane. Naprijed! Evo zgode, a to mora da se izvrši.«

Čvrstim korakom približavaše se tuđin nekim pobočnim vratašcima i prodrma kvakom. Brava popusti i vrata se otvoriše, a njega nestade iza njih.

On stajaše u tmini, no ta ga zaprijeka nije zadržavala. Sigurnim korakom, na tiho na prstima pođe dalje, uspne se uskim stubama u gornji sprat i dođe do nekakovih vrata, kojima kroz ključanicu probijaše trak svjetla. Želeći prisluškivati pritisnu uho na vrata i slušaše nekoliko hipova s napetom pažnjom. Sve bijaše tiho. Sad otvori vrata i žurno pogleda u sobu, a neki slavodobitni osmijeh nakrevelji mu usta. Nikoga ne bijaše u sobi do djeteta, dječarca od četiri godine, koji je blago i mirno snivao u bogato iskićenoj svilenoj posteljici. Stranac, koji je doslije oklijevajući mirno stajao kod vrata, stupi odlučno u sobu. U isti tren skoči na njega neko psetance glasno lajući i ščepa ga za nogu. Tuđin izusti na pol prigušenim glasom divlju kletvu, prignu se i ščepa pseto čvrsto rukom za šiju, otvori vrata od shoda i tresnu životinjom u dubinu. Lavež zamuknu i samo si još mogao zamijetiti pljusak u ribnjaku.

»A sad ćeš i ti za njim!« promrmlja tuđin s gnjevnim izrazom između zuba i žurno se približavaše krevetu. Podigne dječarca, koji je čvrsto spavao, uzme ga na ruke i pođe s njim opet k otvorenim vratama do shoda.

»Umri,« reče, baciv još posljednji pogled na dijete, a da ga nježna i ljupka nevinost djetinja ni dirnula nije, niti se najmanje dojmila njegova tvrda, lakoma i nemilosrdna srca, — »umri i zanijemi na uvijeke! U tren oka sve je svršeno i svatko će misliti, da si se probudio, uspeo na naslon i s njega štropoštao u vodu! Umri!«

I već podiže ruku, da dijete, koje je udilj još spavalo, baci za psom u ribnjak, kad na jednom zaori oštar, strašan i očajan krik iz donje sobe. Stranac se strese, zatetura i odstupi od naslona shoda.

»Ah — umr'o je — u taj čas umr'o — to bijaše jauk žene mu!« promrmlja stranac.

Prisluškivajući popostade. U srce dirajući vapaj zaori snova noćnom tišinom, ispremiješan glasnim naricanjem drugih ljudi, a uz to se mogao čuti štropot, buka i trka dolje u dvorcu.

»On je!« prošapta stranac. »Nema sumnje, izdahnuo je! A mrtva oca u tren smrti da slijedi i dijete mu? Otac i dijete mu? Otac i dijete u istom času? . . .«

I neka groza potrese tijelom strančevim, kosa mu se naježi, pogled mu se ukoči, kao da vidi kakova duha, a zagorjelo od sunca mu lice problijedi.

»Ne mogu, ne mogu!« prošapta bez svijesti grčevito drščući usnicama, »barem ne sada, ne ovdje, ne u blizini mrtvaca, čije me oko mora da vidi!«

I čovjek se prepade. Činilo mu se, kao da vani čuje korake, kao da netko uzlazi stubama. Sa dva skoka bio je opet kod dječarčeve postelje, pokrije je, spusti zavjese, kako se ne bi odmah opazilo, da je dječarca nestalo i pohita s dragocjenim plijenom napolje. Žurno zatvori za sobom vrata, skoči brzim, ali lakim koracima niza stube kao pantera, koja je ugrabila svoj plijen i za čas se nađe napolju. Sveudilj još bijaše noć tamna, a na ovome mjestu kao da je još tamnijom bila od tmaste sjene dublja, komu su se grane savijale nad ribnjak.

Još časak prisluškivaše stranac, zatim pođe nekoliko koraka naprijed i već htjede da baci dijete u ribnjak. No slučajno zape mu pogled na nevinom obličju djeteta, koje se baš u snu smiješilo, jer je valjda snivalo, da ga ljulja u naručju slatka mu majka. I kod toga pogleda srce mu se gane i on odluči, da ga ne će lišiti života, već ga radije izložiti negdje u tuđini da mu se zametne trag. Ostavi dakle zbilja ribnjak, te se udalji sa svojom žrtvom. I opet bijaše sve tiho, mirno, sumorno i pusto. Samo si mogao čuti još korake, koji su žurno odmicali, no i oni zamriješe doskora u daljini i pust stajaše gizdav dvorac, u kojem se čas prije dogodio težak zločin i velika nesreća.

Od prilike za dobar sat kasnije povrati se stranac u gostionicu — s a m, kao što se bio odalio. (Dijete, koje udilj još spavaše, bijaše tuđin sakrio na neko sigurno mjesto, odaljeno po prilici četvrt sata od gostionice, da ga opet uzmogne uzeti, kad se vrati iz nje.) Lice mu bijaše bljeđe nego prije, kad je otišao, a pogled smućen. Ipak savlada nutarnju uzrujanost, koju ni onako ne bi bio nitko opazio, jer je gostioničar sam, a s njime i njegovi ljudi, koji su se vratili, bili svi smeteni. — Stranac zatraži svoga konja.

»Šta je?« upita na to gostioničara, koji je sav zbunjen jedva mogao da izvrši dobivenu zapovijed. »Šta je? Ta vi nijeste pri sebi, čovječe!«

»Ah, Bože, naš lord je mrtav,« odgovori čestiti gostioničar duboko rastužen obrisav rukom suzne oči, »najgore se dogodilo!«

»A drugo ništa?«

»Šta bi drugoga još i bilo, gospodine? Ja mislim, da je ta nesreća dosta velika i tužna! Vi dakako nijeste poznavali vrloga, ljubeznoga i dobrostivoga našega gospodina!«

Slegnuv ramenima i ne brinući se dalje za bešćutna stranca zgrne gostioničar sa stola novce, što mu ih je tuđin platio za trošak. Zatim uzjaše tuđin predvedena si konja i

dobaci novce poslužitelju, koji mu je pridržao uzde, podbode konja i odjuri u divljem skoku. Nitko nije slutio zločina, što ga je počinio. Ali Bog je za to znao. Sjeme zla bijaše posijano. Premda bijaše tajno i krišom posijano, ono je nicalo, pa je jednoga dana moralo do dozri za žetvu.

ALPSKA KOLIBA.

U nekoj zabitnoj, tijesnoj i uskoj dolini Švicarske, koja je ležala duboko među visokim i silnim ledenjacima, bilo je, a i danas još je seoce, ako se tako može zvati dvanaest do petnaest koliba, na okolo raštrkanih po dnu doline i po položitim obroncima. Tu obitavahu ponajviše ubogi, ali pošteni ljudi. Malo ih je bilo, koji su mogli držati po koju kravu i ljeti je zagnati na planine. Velika većina njih imala je po nekoliko koza, koje bi u jutro veselo otišle u planine, potražile malo hrane po obroncima, a večerom se vraćale u selo, da se zapute u običajne pojate. Za zimu, gdje je bilo sve zakopano pod ledom i snijegom, valjalo se za njih pobrinuti već unaprijed, pa si mogao vidjete žene i djecu u selu, sve što je moglo nositi košaru i penjati se po strmim brdinama, gdje su od proljeća pa do kasne jeseni zabavljeni poslom sabirući i noseći kući svaku travčicu, što je ili preostala iza koza, ili čega one nijesu mogle da dohvate uza svu svoju penjačku vještinu. S ljestvama i užetima penjali bi se okretni dječaci i djevojčice na najvrletnije litice i grebene, ne rijetko i sa pogiblju svoga života, a da možda naberu tek naručaj sočna bilja; no uvijek se sve dobro svršilo, pa od mnogo godina nije bilo primjera, da bi itko bio kod te opasne i oskudne žetve platio životom. Bog je držao te ubogare jakom rukom nad groznim

ponorima. On im učini nogu sigurnom, oko oštrim ruku jakom i vještom, glavu prostom od vrtoglavice, a ta vještina iz mladosti vrlo im je dobro došla kasnije, kad im je bilo zamijeniti srp puškom, i kad bi kao smjeli lovci tražili divokoze, koje su se zadržavale u povišim klancima i na glavicama gorskim, pokritim snijegom i ledom. Svi muškarci u dolini bili su lovci na divokoze, a bilo ih je, koji su bili smjeliji i vještiji od samih njih. Često bi po cijele dane i noći proganjali plašljivu tu i hitru divljač od grebena do grebena, od brda do brda, od klanca do klanca, po snježnim i lednim poljanama, gdje je svakomu pogriješnomu koračaju prijetila neuklonivа smrt. Nijesu marili za muke, tegobe i oskudice, što su bile skopčane s njihovim pogibeljnim zanimanjem. Sa kratkom puškom na leđima, sa štapom u ruci, s dobro potkovanim cipelama na nogama i s torbom o bedru, u kojoj je bila oskudna hrana, nešto kruha i sira, išli bi neumorno za divljači, dok je ne bi pogodilo sigurno zrno iz puške i dok se veseli lovac s mučno dobivenim plijenom ne bi povratio u svoju siromašnu kolibu. To bijaše život pun muke, rada, opasnosti i tegoba, što su ga sprovodili ti ljudi u toj skrovitoj dolini; pa ipak življahu sretno i zadovoljno, te zahvaljivahu Bogu, samo kad im nije uzmanjkalo najpotrebnijih stvari, kad su imali uvijek bar mlijeka, kruha i sira, da se brane od gladi i da se od dana do dana mogu očuvati od krajnje nevolje.

Ovdje, u toj zabitnoj pustoši, tako zabitnoj, da je prerijetko koji putnik zašao amo, gdje ih pak na hiljade svake godine obiđe krasnu švicarsku zemlju, obitavaše i neki Petar Smilovan sa ženom i djecom: Jelicom, Jagicom, Katicom i Baricom u maloj, oniskoj alpskoj kolibi. Smilovan bijaše gotovo najsiromašniji stanovnik u seocu. U njega nije bilo ništa, nego kućica s malim vrtom, a uz nju tucet koza, koje su se s drugima ljeti pasle po planini, a zimi bile zatvorene u pojati, zatim zdrave, krepke ruke, izvrsna puška, a što bijaše više vrijedno i bolje od svega toga: zadovoljno, pošteno srce i kršćanski nabožna Bogu odana ćud, koja mu je dala, da je sve oskudice podnosio s lakom mukom. A tako pošteno srce

i vesela ćud bila je i u ženu mu i djece. Oni nijesu znali ni za što drugoga, nego da im život mora da bude životom punim mukâ, oskudica i rada, pa jer nijesu poznavali boljega, nijesu ni čeznuli za mnogo boljim. Ranim već jutrom živo na posao, a večerom umorni, ali zadovoljni na počinak, to bijaše od godine do godine njihovo živovanje. Nikoji dan u godini nije prošao, a da ne bi imali svojih poslova i marljivo ih radili, izuzev naravno dan Gospodnji i blagdane, što su se u kršćanskoj kući Petra Smilovana i kršćanski sveto obdržavali. Ljeti bi se Jelica, Jagica i Katica uspinjale po brdinama i sabirale zimnu za koze, a majka s malom Baricom ostaja bi kod kuće i opravljala kuhinju, rubeninu i cijelo gospodarstvo; otac pak s puškom na ramenu proganjao bi neutrudivo brze divokoze do najudaljenijega im skrovišta. Zimi sjeđahu svi zajedno u malenoj sobici okolo velike peći, a svako imađaše uza se nož i drugo oruđe, čim bi rezuckali lijepe likove od drveta, planinske stanove, košarice, ormariće, kipove svetaca i prekrasne kitice cvijeća, sve od tanka javorova drveta, a tako sitno i kitno izrađene, da je otac, kad bi na proljeće odnio svu tu zimsku zalihu, naslaganu u košu, u trideset kilometara udaljeni grad, znao sve to ubrzo prodati. To je donosilo dosta novaca, da se time opet moglo izaći do druge godine, ako se božjom pomoći kozama nije ništa dogodilo i lov na divokoze unosan bio, te ako je uopće dragi Bog očuvao malenu planinsku kolibu Petra Smilovana i njegovu obitelj od osobite nesreće.

Tako prođe mnogo godina, a božji blagoslov nije nikada izostao, uvijek su imali najnužnije za život. I tako nije bilo prevelikih briga u kući, a od godine do godine bilo se nadati, da će zacijelo i slijedeća godina proteći tako dobro, kao i prijašnja — sve s božjom pomoću.

Jednoga ljetnoga jutra, kad još sunce stajaše duboko dolje pod rubom zemaljskim tako, da se noć borila još sa danom, stajaše neki čovjek visoko gore na Alpama i provirkivaše oštrim okom na neku snježnu poljanu, na kojoj je po rubovima bilje i trava gotovo bujnije nicala i rasla, nego niže na obroncima bregova, gdje su topli sunčani traci već odavna otopili

snijeg. Taj čovjek je dobro znao, da divokoze rado zalaze na ovakove snježne stijene, da popasu sočno zelenje, napojeno okopnjelim snijegom, pa se zato već prije ponoći krenuo od kuće, da bude zorom na mjestu, te da se postavi u zasjedu, odakle bi vrebao na divokoze, koje bi postale sigurnim plijenom njegova purka (zrna iz puške), ako su bile dosta neoprezne, pa mu se približile na puškomet.

Taj lovac bijaše čovjek snažna, krepka i jedra tijela, s iskrenim, poštenim, razboritim obličjem i jasnim modrim očima, što bi prosto i dobroćudno gledale u svijet. Puštao ih, da gledaju na okolo, u koliko su to mogle po sutonu, koji je sveđ još vladao; uze tad svoju pušku pred rame i postavi se za neku hridinu, koja ga je sasvim sakrivala. Tuj si ogleda pušku i uvjeri se, da je bio barut na prašniku još skorašnji, te da nije postradao od vlažnoga noćnoga zraka i osta na to nepomično stajati. Nije trajalo ni pet časova, a oko mu se jasnije zakrijesi, oprezno pokleknu na jedno koljeno i privuče pušku k licu. Nekoliko hipova gađaše, — tad prasnu njegov hitac, probudiv stostruku jeku u brdinama, i odmah za tim skoči lovac opet na noge.

»Pogodih!« promrmlja veselo se smiješeći. »Žena će se radovati, kad s plijenom dođem kući. Da vidim, kakova li je divljač?« Pa izađe iza pećine, pođe velikim koracima do mjesta gdje mu je purak dostigao divokozu i nasmiješi se zadovoljno, kad vidje, gdje mu plijen leži pred nogama.

»Krasne li divokoze!« reče. »Ta vrijedi svojih dvadeset kruna kao brat bratu, tako je čvrsta i jaka. Ali će i truda stajati, dok je na leđima otpremim u dolinu. Međutim i to ću već izvršiti.

Izvuče svoj lovački nož iza kožnata pojasa, izvadi divokozi drob, sveže stražnje i prednje noge skupa i objesi životinju o vrat, te se zaputi kući. Pored svega teškog bremena, što ga je nosio, bio mu je korak ipak lagan i pruživ, pa tek što su se najviše glavice Alpa zažarile od prvih sunčanih trakova, što ih se bjehu dotakli, već je Petar Smilovan — jer on bijaše taj

lovac — prispio u dno doline. Tu je sio na čas na nekakovu odvalinu, da se malo otpočine od tegobna i mučna hoda.

Premda je visoko gore na Alpama dan već osjetljivao najnepristupnije snježne glavice, tu dolje bijaše gotovo još noć i gusti mrak zastiraše dolinu. Dok se tako Smilovan odmarao pored svoje divokoze odišući iz dubine prsiju, zamijeti najednoć iz daljine neko muklo kotrljanje i stade začuđen prisluškivati neobičnomu tomu štropotu. Kotrljanje se sve više približavaše i dopiraše sve jasnije k njegovu uhu.

»Ako se ne varam, to su kola!« reče napokon sam u sebi. »Bože moj, kako ta dolaze u naša brda! Od mnogo godina ne mogu se sjetiti, da bi se takova šta ovdje dogodilo! Dašto, put je dosta čačkovit; tko baš po njemu ne mora kroz naše seoce, taj ga voli obići okolišajući po lijepoj novoj cesti, što vodi pokraj naše doline. Ipak bih želio znati, tko bi to mogao prispjeti amo.«

Sve bliže i bliže kotrljahu se kola. Kad se već posve približiše, vidje Petar Smilovan, da su to bile tek taljige (dvokolice), s velikim, snažnim konjem sprijeda, koji je uza sav rđav put u brzom kasu protrčao mimo njega. U kolima sjedaše cigli jedan čovjek, koji je držao uzde, a bičem je kljuse nagonio na još veću brzinu. Lovac mu ne mogaše jasno da vidi ni stasa, a ni lica, jer je bio još preveliki mrak, a i kola su prebrzo projurila kraj njega.

»Čudno, čudno!« promrmlja on u sebi. »Tko bi to mogao biti? Pa što traži kod nas u dolini? Čudnovato doista! E, što me napokon briga? Svatko ima svoj posao, a moj je, da odem kući i divokozu predam mami u kuhinju.«

I opet prebaci svoj plijen na široka, snažna pleća, te posve okrijepljen kratkim počinkom, nastavi podvostručenim koracima svoj put u selo. Baš je stalo svanjivati, kad je pokucao na vratima svoje kolibe i dozvao ženu, da joj pokaže prekrasnu divokozu.

»Evo gle, Marijo,« reče on, »ovoga me je jutra baš sreća poslužila! Drugda mi je valjalo dugo tražiti, pa često se i

uspinjati po brdinama, dok bi mi takova divljač došla pred puščanu cijev, a evo ova mi je sama od sebe dotrčala na nišan!«

»Hvala Bogu zato i što si se sretno povratio kući,« odgovori žena sva vesela. »A sada dođi, stari, pa se okrijepi svježim mlijekom, sirom i kruhom, što sam već pripravila za te. Brzo! Ti si mi umoran i gladan od duga hoda.«

»Pa hajde de,« odvrati Petar Smilovan smiješeći se . otare kaplje znoja s čela. Tako jako se baš umorio nijesam, no da bome da će mi goditi, ako se okrijepim.«

No prije nego sjede za priprost bijeli stol od jelovine unutra u sobici, objesi divokozu vani o željeznu kuku · sada tek stupi u sobu. Njegove kćeri već su poustajale i obukle se. Radost im se osmijevaše iz očiju, kad je otac došao, i vesela srca pohite mu sve četiri u susret na pozdrav.

»Dobro jutro, djeco! Dobro jutro, Jelice i Jagice! Dobro jutro svima skupa! Vi ste rano na nogama — tako je pravo, bar će vam dan za sat ili dva biti dulji, nego što ga imadu danguбe i pospanci.«

Bijahu to bodre, ubave djevojčice, što su se turale okolo otca i stiskale mu ruku. Jelici bilo je već dvanaest godina, a Jagica, Katica i Barica bijahu za godinu mlađe jedna od druge. Sve bijahu vrlo živahne i zdrave, a moglo se je opaziti na njima, da još zapravo nikada i nijesu trpjele nužde ni oskudice. Sjedoše s ocem za stol k priprostomu doručku, a tri najstarije latiše se već svojih srpova i košarica, da pođu na bregove i da naberu trave kozama za ziminu, kad li na jedanput stupi u sobu majka sva zabunjena.

»Čujder, mužu,« reče, »nešta se čudnovata pridesilo! Ljudi iz svega sela strčali se, pa ne mogu nikako da sebi razjasnim, kako se to moglo dogoditi.«

»Ali što to, ženo?« zapita Petar Smilovan, »Što se dogodilo? Valjda nije nesreća koja, nadam se bar?«

»O ne, ništa takova,« odvrati žena. »No Čudićeva mi Maca doviknula, da su našli dječarca, gdje spava na livadi, a nitko ne zna, kako je dospio onamo. Baš je, kao da bi pao s neba!«

»Aj, ta Maca se je valjda našalila s tobom,« odgovori otac. »Kako bi to moglo biti?«

»Nu deder pogledaj i slušaj,« odgovori žena. »Gledaj, kako svi idu na Čudićevu livadu, a mnogi su već i tamo. Ta s prozora možeš ih vidjeti.«

»Jest, zaista,« reče otac, baciv žurni pogled na prozor. »Nešta se neobična svakako dogodilo, pa ću i ja onamo, da vidim, šta je.«

On pođe, a radoznalost nije dala mira ni ženi mu, ni djeci. Oni ga uzastopce slijeđahu.

»Što se to pridesilo, dragi susjedi i prijatelji?« zapita Petar Smilovan, kad je stupio k muškarcima, koji su na gusto stajali u okolo.

»Što se pridesilo, Smilovane?« odgovori jedan iz gomile. »Evo gledaj amo, dječarac tako bodar i nježan, kao da je sad izrastao iz zemlje. Čudić mu je već češće progovorio, no dječarac ništa ne odgovara, nego sve kima glavom i ne govori ništa drugo, do li riječi, kojih nitko ne razumije.

»No daj, da i ja s njime malo razgovaram,« reče Petar, »možda se dječarac samo uplašio, pa ne može još da se razbere.«

Petar stupi naprijed i vidje dječarca, gdje sjedi. Mogle su mu biti jedva četiri godine. Bijaše zaplakanih očiju i posve se bojažljivo ogledavaše na sve strane. No bio je srdačan umiljat i lijep dječarčić. Plavi mu uvojci pali niz obraz i šiju, njegove velike, modre oči bijahu bistre i sjajne kao modro nebo, okrugla mu lica bijahu rumenkasta kao zrela breskva, a ustašca kao trešnja, netom ubrana s drveta.

»Siroče, reče Petar Smilovan sažalnim glasom, pogladiv mu prijazno plave uvojke i lišca, »kako ti dolaziš amo u tu dolinu među tuđe ljude, pa tako sam samcat? Ta reci mi, govori, mali dečko, kako se zoveš?«

Dječarac pogleda velikim očima toga čovjeka, koji mu je toli umiljato govorio, no ni njemu ne odgovori ništa, nego samo kimaše glavicom i snova stade plakati.

»Ali šta si naumio, mali?« nastavi Petar Smilovan. »Ovdje ti neće nitko ništa na žao učiniti, ti mali moj crviću! Samo reci, što znadeš, a onda ćemo vidjeti, što možemo učiniti za tebe. Tko te je amo donio, dijete moje? To ćeš nam bar 'pak znati kazati?«

Akoprem nije dječarac razumio tih riječi, ipak opazi po dobroćudnu glasu, kojim su izrečene bile. da se ne misli zlo s njime. Obriše suze s očiju, otvori ustanca i brbljaše, ali nitko od ljudi, što su okolo stajali, ne razumje ga, te se začuđeno pogledavahu i glavom kimahu.

»To je čudnovata stvar,« reče Čudić, koji je dječarca našao bio. »Ja toga ne razumijem, a sam Bog može znati, kako je dječarac dospio amo u našu zabitnu dolinu. To za cijelo nije čist posao! Dječarac brblja nekim jezikom, koga nitko ne razumije.«

»A što će dalje biti, susjede?« uze Smilovan govoriti. »Kao što se vidi, dječarac niti je iz Švicarske, niti iz njemačkih krajeva, a niti je iz Italije, jer ja znadem od prilike, kako oni ljudi govore. Ali od nekuda je mališ došao, akoprem pod živu glavu ne mogu da sebi protumačim kako? No, čekajte, sad mi pade nešto na um! »Mali, jesi li možda došao s nekim čovjekom u kolicama? Reci mi brzo, molim te!«

Mališ gledaše Petra, ali opet ne odgovori ništa.

»No, da, to je sasvim naravno,« reče Petar opet ostalima, »mali razumije tako malo naš jezik, kao što mi njegov. Tako ne ćemo dakle doznati ništa. No ja mislim, da je onaj čovjek s taljigama morao dječarca dovesti sa sobom i ovdje ga izložiti. Drugačije ne može gotovo ni biti!«

»Kakav čovjek? Kakove taljige? Pripoviedaj nam, što znadeš o tom, Petre!« poviču ljudi svi u jedan glas.

Tad pripovijedaše Petar, kako je, vraćajući se s lova na divokoze, vidio nekoga čovjeka u taljigama, pa kako nema sumnje, da taj strani noćni gost izložio toga dječarca u dolini. Ljudi se također slagahu s mišljenjem Petrovim, nu sveđer još se zabunjeno pogledavahu i ne znadijahu, što da sada čine?

»No, a što ćemo sad?« reče napokon jedan od njih. »Šta da počnemo?«

»E, ja mislim, da na to nije teško odgovoriti,« reče Petar Smilovan. »Mi treba da se dademo u potjeru za strancem, pa ako ga dostignemo, morat će opet uzeti dječarca.«

»Posve pravo,« odvrati Čudić. »Ali što će dotle biti s dječarcem? Tko će se zauzeti za nj? Nikoji od nas nije bogat, pa i svaki ima sa sobom i sa svojom obitelju dosta brige. Tko će još uzeti tuđe dijete, pa ga možda i odgajati? Ja lje ne ću — imam i onako djece dosta!«

»Pa i ja ne — i ja ne!« poviču ostali. »A tko zna, nije li to čarobija kakova. Dječarac mogao bi nam donijeti i nesreću u kuću — ja ga ne ću — ja ne, — ni ja ne — podnipošto ne!«

Tako govorahu ljudi. Samo Petar Smilovan šućaše i gledaše sažalno na ubogog maloga dječaka, što je tuj tako turoban i zapušten sjedio i bistre suze niz lica ronio, koje su poput biser-rose kapale na busen. I kršćansko, blago srce dobroga čovjeka ganu se s milosrđa i sućuti; on pomisli: kad bi koje od njegove djece tako sjedjelo u posve tuđoj zemlji i među posve nepoznatim ljudima, kako bi se tad njemu činilo, da se nitko ne bi htio zauzeti za nj?« — i srce htjede mu se gotovo prekinuti od sažaljenja. Pristupi k ženi i reče joj tiho: »Što misliš, Marice?« a milosrdna, dobra žena razumjela je odmah, što joj je muž mislio i kimnu. — Na to pristupi Petar Smilovan k dječarcu, podiže ga na ruke, poljubi ga u rumena ustanca i reče:

»Susjedi i prijatelji, ja se ne bojim, da bi taj dječarac mogao donijeti nesreću u kuću onomu, koji ga uzme i zato ga uzimam k sebi u ime božje, pa ako stranca s taljigama nikad i ne dostignemo, ja ću dječarca kršćanski odgajati s moje četiri djevojčice i tako ga paziti, kao da je moje rođeno dijete. Da, ljudi moji, to ću učiniti i ufam se, da Onaj tamo gore prijazno gleda na to i svoj blagoslov daje! Gdje se doslije njih četvero nasitilo, tu će i za peto preostati još koji vrčić mlijeka i mrvičak kruha; neka dakle dječarac dođe i neka ostane kod nas, dokle se dragome Bogu svidi. I onako imam same dje-

vojčice, pa neka mi je za to taj ubogi, ostavljeni dječarac dobro došao!«

»I nama svima,« reče Smilovanka prignuvši se malomu i ogrlivši ga s materinjom ljubavlju. »Dođi, oj mili dječarče, dođi pod nas krov, pa ako si izgubio oca i majku, kod nas si opet našao roditeljsko srce. Nadam se, da ćeš se doskora kod nas snaći kao u svom domu. Dođi dakle, a blagoslov božji ušao s tobom u našu nisku kolibu!«

Tako ljubazno i prijazno govoraše Smilovanka, da se njen blagi glas ugodno bio dojmio smućena dječarca. On osuši svoje suze, privije se svojom kovrčastom glavicom nježno na grudi dobre žene, koja mu je bila odslije hraniteljicom dade se bez otpora odnijeti od nje iz kruga ljudi. Prispjevši u kolibu bio je da bome još malo plašljiv i vrlo tih, no ipak je jeo i pio. Nove njegove sestre bijahu vrlo prijazne s njime, a to mu je godilo. Nije dugo potrajalo i on se već sigrao s njima. Pa premda nije razumio on njih, a niti one njega, ipak njegovo živahno i srdačno smijanje doskora odade, da se je u toj planinskoj kolibici prilično udomio među tim tuđim ljudima.

Dok su se majka i sestre kod kuće trudile, kako da mališu ublaže nesreću, spremiše se muškarci, a s njima naravno i Petar Smilovan, da pronađu onog tajinstvenog čovjeka, koji je po svoj prilici tog malenog gosta izložio u dolini. Oni iđahu za tragom do bližnjega sela, što je bilo odaljeno koja tri sata i nađu zbilja kljuse i taljige, ali onoga čovjeka ne bijaše! On je uzajmio bio od krčmara kola, a dotle ostavio svoga konja u pojati. Gdje je s dvokolicama bio, toga krčmar nije znao, pa ni o dječarcu mu nije bilo ništa poznato, jer ga ni vidio nije, isto tako nije ništa znao, kuda bi mogao bio krenuti stranac, jer kako se bio povratio s taljigama, odmah je odjahao na svomu konju dalje. Pa ni imena mu, ni išta drugo nije znao i zato je dakle bilo vrlo teško proganjati ga dalje. Mogli bi to doduše, no koristilo ne bi ništa. Toliki stranci putovahu Švicarskom; tko bi tu mogao jednog jedinog iznaći, kad mu nijesu znali ni imena, a Petar Smilovan jedva mu zorom nazreo obraz i struk. Svaka daljna istraživanja bila bi dakle bez uspjeha. Nijesu do-

duše propustili, da to prijave oblasti i zamole njenu pripomoć, ali i to osta uzaludno. I tako je bilo Petru Smilovanu pridržati toga dječarca. Susjedi i prijatelji kimahu glavom i spočitavahu tom dobromu čovjeku njegovo prerevno kršćansko milosrđe i ljubav k bližnjemu, no Petar Smilovan se nije međutim ni najmanje kajao zbog svog dobroga djela.

»Što zato, ako nas je jedno više? Ja mislim, da mi je dragi Bog toga dječarca poslao u kuću, a što nam Bog šalje, treba da u svako doba radosno primimo. Manite me se svojim govorom! Ja se pouzdajem u Gospoda! On će već skrbjeti, da ne će malomu nahodniku uzmanjkati hrane, kao što ni divokozi na planini, ni ptičici u dolini. Neka mi dječarac samo veselo uspijeva i raste, pa me ne će pečaliti, što sam mu otvorio svoje srce i svoj dom!«

Tako govoraše Petar Smilovan, taj dobri i čestiti čovjek, a drugima bilo je šutjeti, jer u svojoj duši stidio se za cijelo mnogi i mnogi, da nije on uzeo dječarca, nego baš najsiromašniji u selu, koji je imao najmanje imutka, a k tomu najviše djece. Bilo kako mu drago, Smilovan je sad dječarca imao, pa je samo bilo željeti, da ga uzmože zadržati i othranjivati. On je posijao dobro sjeme, pa kako bi mogao odatle zlo žeti?

ŽETVA SE POČINJE.

To bijaše s početka čudno gospodarstvo u kolibi Petra Smilovana. Mali Vilko, tako nazvaše nahoda, nije nekoliko tjedana za redom progovorio riječi, što bi mogli bili razumjeti, jer je trabunjao nešta, čemu nitko nije mogao pogoditi smisla. Ali ipak se mališ u novoj svojoj okolini gotovo posve već bio udomio. Bijaše veseo i dobre volje, napredovaše vidljivo uz priprostu hranu, što mu je pružahu, a ne poznavaše većega veselja, nego kad bi mogao sigrati se s malim kozicama i skakati vani po zelenim livadama. Malo po malo počeo je razumijevati, što mu govorahu drugi, a napokon poče i sam govoriti razumljivije, ma da bi još uvijek u svoje djetinjsko čavrljanje miješao tuđe, čudne riječi. No i to izgubilo se malo po malo, pa prije nego li je prošla zima, brbljaše Vilko baš tako brzo i razumljivo, kao što ostala djeca i gotovo nikada više nije upotrebljavao tuđe riječi.

Sad je hora, mišljaše Petar Smilovan, da ispita mališa o njegovoj prošlosti, a osobito o stranom čovjeku, koji ga je donio u dolinu. Ali kadgod bi počeo o tom i kušao, da maloga sjeti na to, nije mogao ništa doznati. Kao što svoj materinji jezik, tako je Vilko zaboravio i sve ostalo, što se s njim dogodilo pred koje vrijeme, pa se ne mogaše gotovo ničega više sjetiti. Samo to je još znao, da se nekoga dana našao sam samcat u dolini, ali kako je dospio onamo, toga ne znadijaše. Petar Smilovan opazi doskora, da mu bijaše trud uzaludan, pa

nije nikada više pitao dijete o tom. A i druga istraživanja, pozivi i objave u novinama, te slična propitkivanja ostadoše bez uspjeha. Naposljetku nitko već ne htjede da nastavi tako uzaludan posao. Vilko osta, gdje i bijaše, svi ga smatrahu domaćim djetetom, a i sam se takovim držaše.

Za koje vrijeme sva mu se prošlost do posljednjega traga izbrisala iz pameti; on nije drugo mislio, nego da su Petar Smilovan i žena mu njegovi roditelji, one četiri djevojčice njegove sestre i nikomu ne pade na um, da ga sjeća na ono, što je prošlo.

Tako prođe godina za godinom. Vilko je uzrastao živahnim snažnim i vrlo lijepušnim dječakom i nikad nije svojim hraniteljima dao povoda, da se pokaju, što su ga primili u kuću. Što više — svi ljubljahu pristala dječaka, koji je gledao, da im bude u svačem koristan i bio vrlo dobar, čedan, marljiv i uredan. Čim je postao jači, išao bi s djevojčicama lieti na planine i sabirao bi travu i zelenje za koze za ziminu. Kasnije posta kozarom za cijelo selo, a tu službu povjeriše mu za to, što je bio vrlo pametan dečko, pa su odatle i hranitelii mu imali priličnu korist. Zimi pak sjedio bi s ostalima zajedno u toploj sobici i nikoje dijete nije umjelo tako marljivo i vješto izrezivati različne lijepe stvari od drveta, kao što naš Vilko, komu je taj posao išao za čudo brzo od ruke. On je napravio većinu ormarića i kita cvijeća, a uz to bijahu njegove stvari mnogo ljepše, i finije i kićenije izrezuckane, nego ostale djece, tako da bi otac Smilovan ne rijetko izvalio oči od čuda i pomislio u sebi: »Vilko je odista sretne i vješte ruke«. Tako je dječak već za rana znao zarađivati sebi hranu, te je Petar Smilovan od svoga dobroga djela crpao samo korist, nipošto štetu. U ostalom, kad i toga ne bi bilo, on bi bio s njime postupao upravo onako, kao što i sa svojom rođenom djecom, jer su svi toga miloga dječaka voljeli baš od srca.

Kad je Vilko još većma ponarasao, bio je još korisnijim nego prije, jer je znao svoga oca pratiti po lovovima na divokoze. U svoj dolini, pa uopće na daleko i široko, nije bilo vještijega i okretnijega dječaka od Smilovana Vilka. On bijaše

naučan već od malenih nogu uspinjati se po brdima, penjati se na najvrletnije pećine, uspuzati se preko snježnih i ledenih poljana, samo da ubere koju pregršt alpskoga bilja s najopasnijih mjesta, kamo inače nije nitko mogao doći, pa zato mu i nije bilo teško slijediti oca po vrtoglavim visovima, kamo bi se ljeti zaklonila plaha divljač. Oko mu bijaše bistro kao u orla, koji s velike visine zagleda svoj plijen; noga mu laka, stalna i čvrsta kao u divljači, što ju je progonio; glava mu tako prosta od vrtoglavice, da i nije znao, što je vrtoglavica, već je bez ikakova promišljanja, bez ikakova straha hodao po stazicama, po kojima jedva da je ikad prije njega stupala noga kojega čovjeka, pa se nitko osim njega ne bi bio usudio stupati po njima; tijelo mu bijaše tako snažno i vitko ujedno, da je mogao i po više dana lutati okolo po pustošima visokih Alpa, a da se jedva osjećao umornim, pa uz to bio je osobito vješt u tom, što je znao pronaći brloge (ležaje) i pašnjake divokoza, divljač uvrebati (zateći) i natjerati je ocu na nišan tako, da še Petar Smilovan, kad bi god pošao u lov s Vilkom, nije gotovo nikad vraćao bez plijena svojoj kolibici.

»Taj dječarac je nenaplativ,« reče on nekoga dana svojoj ženi, kad je ustrijeljenu divokozu kao obično objesio o klin, da joj oguli skupocjenu kožu. »Milo je to dijete! Prava blagodat, što nam je dragi Bog posla u kuću! Sve uspijeva pod njegovim rukama! Nikoja se koza nije od onda stropoštala u ponor, one se umnožiše, mjesto dvanaest njih, pase ih sada dvadeset po brdinama, a sve su naše; trgovci u gradu plaćaju rado po koji novčić više za ormariće i druge stvari, što ih je Vilko izrezao svojim tankim nožićem i svojim vještim prstima, a svi susjedi hvale toga dječarca, koji nikoga ne vrijeđa, a svakomu je mio i gotovo mi zaviđaju, što pripada nama. Upamti, draga ženo, za koju godinu ne će biti vieštijega lovca na divokoze u planinama, a ni boljega provodiča za strance u Alpama od našega Vilka! Već sada poznaje on putove i staze na daleko i široko gotovo bolje, nego ja sam, akoprem ne mogu ni sam dokučiti, kako se to naučio? Da, da, majko, prava božja blagodat je to

dijete za nas, pa mislim, da se ne trebamo nikada pokajati, što smo ga uzeli k sebi!«

»Pa tko se i kaje, stari?« odgovori Smilovanka smiješeći se. »Ja mislim, da nijesi nikad opazio na meni, da bi se kajala. Ta ja volim toga dječaka tako, kao i svoju rođenu djecu, pa i on sam ne misli drugo, nego da je naše rođeno dijete. A tako neka i ostane, dok ne bude veći i dok mu se jednom ne svidi, da potraži svoje roditelje. Ja pod živu glavu ne pojimam, kako su mogli to siroče tako nemilosrdno odbaciti u svijet! Tako milovidno, divno dijete! Pojimaš li ti to, Petre?«

»Ne zaista, ni ja toga ne razumijem,« odgovori Petar Smilovan. »No ja ne mogu ni pomisliti, da bi onaj tuđin u taljigama mogao biti Vilkov otac. To bi bilo ipak protiv svake božje odredbe i protiv svakoga čovječjega čuvstva. Ali vidiš, ženo, ja sam si to već i posve drugačije mislio. Ja mislim, da dijete mora zacijelo da je smetalo kojemu opakomu čovjeku, pa ga je taj znao odstraniti. Takova šta događa se često u zločestom svijetu, pa tko može znati, nije li dječarac naposljetku dijete kakovih otmenih i bogatih ljudi?«

»Nu, pa što mu to pomaže?« reče Smilovanka. »Ja mislim, da on zacijelo ne će nikada otići iz naše doline u daleki svijet. Pa ako i bi! Svijet je tako širok i velik, u njemu stanuju toliki milijuni ljudi. Gdje bi tu mogao Vilko iznaći baš svoje roditelje ili oni njega? Ne, toga ja ne vjerujem nikada!«

»Eh, još nešta,« odvrati Petar Smilovan, »tko to može znati? To je do volje Gospoda Boga tamo gore. Taj nađe zaista sredstva i putove za sve i upravlja kadšto stvarima baš čudnovato. Svakako treba da jednoč kažemo dječaku, kako se desilo s njime, pa neka onda on dalje čini, kako sam najbolje znade!«

»Dakako, kazati mu moramo,« reče žena razmišljajući, — »ali znaš, Petre, samo sada još ne. On je još premlad i nije dosta pametan, a na koncu mogao bi se i žalostiti, što nema pravoga oca ni prave majke. Ja ipak ne mogu nikako vjerovati, da će ih on ikada naći! Da, kad bi on još imao na sebi kakav znak ili takova šta, kakav madež ili pjegu, ili slična šta! Ali posve ništa, tek po gdjekoju slabu brazgotinu na gornjem laktu.

inače je cijeli dječarac tako ubav, čist i bijel, kao da je stvoren od mlijeka i sladora!«

»Ništa zato!« odvrati Petar, nepoklebivo ufajući se u mudrost Providnosti. »Što se mora naći po božjoj volji, to se i nađe. Ako Bog hoće i ptičice u šumi progovorit će! Pa nemamo li mi još pohranjenu i dječakovu košuljicu? Po tome će se moći vidjeti, kad bude hora, da li je to pravi dječarac ili ne. No naravno, mamo, u tom ti dajem pravo, da mu ne smijemo još ništa kazati o tom! Vrijeme zna svačemu lijeka! Dosta, da mu je prilično dobro u nas, te da nam je sa sobom donio i sreću u kuću. Neka ostane tako! A sada, majko, možeš raščiniti divokozu, koža je skinuta, pa i rogovi. Zacijelo ću nekoliko kruna zgrnuti za to ne gledeći na pečenku, što ćeš nam sjutra donijeti na stol! Da, da, krasan je to dečko, taj Vilko! Bez njega bila bi mi divokoza ta zbilja umakla; već je bila odskakutala preko sviju brdina, ali Vilko zapriječi joj nekako dalnji put — kako je to učinio, ne znam — predusretne je i navrnu mi je baš na nišan, prask i ona pade! Taj dečko je prava blagodat za nas, ja ne mogu toga reći dosta često!«

I zaista bijaše taj dječak blagodat za Petra Smilovana i njegove i to veća, nego što bi itko i slutiti bio mogao. Nije dugo iza toga bilo, otkako je Petar tako jako hvalio svoju dobru sreću, kad na jednom zadesi stanovnike one male doline teška nevolja tako, da im je bilo prepatiti mnogo boli i jada. Tako se događa ne rijetko u svijetu. Upravo kad čovjek misli, da onako baš kako valja pliva u sreći i da mu se ništa zla pridesiti ne može, baš onda zlo već možda vreba pred pragom, te se ušulja unutra i evo ga na, već je tu, pa promijeni radost u gorku žalost. Tako se zgodi s doljanima. Nitko nije mislio na zlo, a najedanput bijaše zlo tuj i nitko ne znadijaše, odakle je došlo?

Od mnogo, mnogo već godina nije u dolini nikoji čovjek bolestan bio, osim ako se koji jednom nahladio, ili ako je možda nesrećom kamo pao ili slično tomu. Za groznicu i prilječive bolesti nitko i znao nije. Zrak u dolini bijaše tako zdrav i svjež, ljudi življahu tako priprosto i umjereno, da se

ni najstariji ljudi nijesu sjećali, da bi ikad bili što o takovom čem čuli. Ali najedanput evo nesreće. Neki momak imađaše u obližnjem gradu nešto posla, gdje su hude boginje (koze) jako vladale. Nekoliko dana iza svoga povratka oboli on teško, divlja ga groznica tresla i najedanput provale mu se boginje sa svom žestinom po tijelu. Ubogi ljudi nijesu znali, kako je opasna ta bolest, nijesu ni slutili, kako je priliepčiva, pa zato i nijesu bili dosta oprezni, da, niti im ne pade na um, da dozovu liječnika iz grada. Oni mišljahu, da će bolestnik i bez toga ozdraviti, a susjedi dolazili bi pohađati ga, rukovali se s njime, tješili ga u njegovim bolovima, pa nijesu ni iz daleka mislili, kakove bi zle posljedice mogla imati njihova sućut.

I tako se dogodi, što se nije dalo ukloniti. Za koji dan bio je ujedanput u svakoj gotovo alpskoj kolibici po koji bolestnik. Pošast ta širila se strašnom žestinom, pa sada tek, kad je bilo i prekasno, otrči jedan u grad, da dovede liječnika. On dođe, ali žalibože uz najbolju volju ne uzmože mnogo pomoći, jer je bolest već bila preotela mah. On je doduše naložio, da se udalje zdravi od bolesnih, no njegove se odredbe slabo mogle vršiti. Jer tko će njegovati bolestnike, ako ne zdravi? Sve dalje i dalje širila se ta bolest, a napokon ne poštedi ni kolibe Petra Smilovana. Domaćin oboli prvi. Jednoga večera tužio se na zimnicu i glavobolju, groznica ga pograbi, a drugoga jutra opaziše, da se ta bolest pojavila sa svom svojom moći i žestinom. Za koji dan kasnije leže i žena mu, a odmah sjutradan zaraze boginje i one četiri djevojčice. Jedini Vilko osta nezaražen od te pošasti, a to bijaše velika sreća za tu bijednu obitelj, što je bar jedan preostao, koji je mogao njegovati druge i pomagati im u njihovim teškim bolima.

Sad se tek pokazalo, kako je Vilko dobar i uslužan dječak bio. Bez straha i bojazni pružao bi bolesnicima potrebnu pomoć, ulijevao im ljekarije, što ih je liječnik donio iz grada, kad bi danomice došao u selo; podavao bi im svaku okrepu, koja bi im boli bar malo ublažiti moglo i osta obučen dan i noć, da je svaki čas pripravan, kad bi koji trebao njegovu pomoć. U svoju postelju ne bi ni lijegao više: spavaše u istoj sobi s bo-

lesnicima na drvenoj klupi, pa i to tek onda, kad se već nije mogao održati od umora i kad bi ga san uza sav njegov otpor ipak svladao. Pa kakav to i bijaše san? Jedva koji četvrt sata mogao je mirno ležati, tad ga opet probudi koji slabi povik, koji tihi uzdah kojega bolesnika i on poskoči na noge, te pođe od kreveta do kreveta, da pruži čas ovomu koji gutljaj vode, čas tomu žlicu ljekarije, a čas onomu koji napitak mlijeka. Pa ne samo da mu je bilo njegovati bolesnike, nego mu je trebalo skrbjeti se i za uboge koze, za koje se nije mogao nitko brinuti osim njega. Tako je bivalo dan na dan, uvijek i uvijek trebalo je, da Vilko bude na nogama, a napor bijaše tako velik, da se pričinjalo, da će ga napokon ostaviti i snaga. Ali je Vilko sve to izdržao! On ne popusti, ne zanemari ništa, njegova dobra volja ukaza se jačom od sviju tegoba, a njegova vjerna i nepoputsljiva revnost bijaše tolika, da ju je morao opaziti i sam liječnik.

»Čudnovato, Vilko,« reče on nekoga dana dječaku, »da si ti jedini ostao prost od te bolesti, gdje joj nasuprot podlegoše sve tvoje sestre. Zar još nijesi osjetio nikakove glavobolje, nikakove groznice, nikakova stezanja u zglobovima?«

»Ništa, gospodine,« odgovori dječak. »Samo sam kadšto malo umoran!«

»Da, to rado vjerujem,« odvrati liječnik. »Kada čovjek dan i noć nema mira i najjači se napokon umori. No daj, da ti vidim ruku Vilko!«

Dječak drage volje zasuka rukav od košulje do ramena i pruži liječniku svoju bijelu, snažnu ruku. Taj je promatraše oštrim pogledom i reče:

»To sam i mislio! To su brazgotine od cijepljenja! Da je tvoj otac dao i drugu djecu cijepiti i nju bi bile kao i tebe poštedjele boginje. Čudnovato je ipak, da je samo tebe dao cijepiti! No u buduće msilim, da će ti ljudi biti oprezniji. A sada s Bogom, dječače! Ti se ne trebaš više bojati boginja, jer ti ih ne ćeš dobiti.«

»A zašto ne, gospodine?« zapita Vilko. »Zato, jer ih se ne bojim? Ja nijesam u strahu, to je istina.«

»Ne, nego zato, što imaš tu na ruci te tri brazgotine; ove te čuvaju,« odvrati liječnik. »Tebe su dali još kao malo dijete cijepiti. Ali toga ti ne razumiješ — dosta, da znadeš, da se ne trebaš bojati. Njeguj svoje i nadalje tako, kao dosele, dobri dječače, onda će oni božjom pomoću za cijelo ozdraviti.«

»Da, gospodine, ja ću učiniti, što samo uzmognem,« odvrati Vilko usrdno. »Ja zaista ne ću ničega propustiti!«

I zbilja nije ničega propustio, što bi mu valjalo činiti, taj dobri dječak. Danju i noću činio je, što je samo mogao, pa kad ga snaga htjede da ostavi, moljaše se Bogu, da mu poda ustrajnosti i jakosti, da može ispuniti svoju dužnost. I to pomože! Bog okrijepi mlade mu udove i poslije mnoge trudne i besnene noći, doživio je Vilko tu radost, da je od teške bolesti opet ozdravio najprije otac, onda majka, a napokon i sestre mu. Krasna li trenutka za Vilka, kad su svi prvi put ostavili opet kolibu i vani pred vratima udisali svjež zrak, čega tako dugo nijesu imali. Jasno sijalo sunce u doline; u sočnoj zeleni sjajile se poljane i livade, te ležale poput skupocjenih sagova od baršuna razastrte po zemlji; nebo bijaše modro, ptice pjevahu, a zubate glavice Alpa veselo stršahu poput orijaških srebrnih rogova u modru visinu.

»Hvala Gospodu za njegovu dobrotu i milosrđe, što mi je dopustio, da sve to još jednom vidim,« reče otac Smilovan sklopljenih ruku i usrdno pobožnim pogledom gore prema nebeskomu svodu. »Evo nas opet sviju zajedno, ozdravljenih od teške zaraze i nikoji ne manjka od milih i dragih! Vilko, premili dječače, to je za Bogom tvoje djelo! Dođi amo k meni, da te poljubim! Bez tvoje vjernosti, ljubavi i požrtvovnosti ne bi već možda nikoji od nas disao krasni taj božji zrak, ne bi već vidio naših brdina, ne bi nikoji života spasao iz te žestoke borbe s hudom bolešću! Bog te blagoslovio, dječače! Doista, hiljadustruko si nam naplatio, što smo ti mogli učiniti dobra i sretan bijaše čas, kad si se svratio u našu kolibu!«

Vilko nije pravo razumio, što je mislio otac, pa ga je gledao nešto zbunjeno, svojim jasnim, modrim očima.

»Pa što je to, oče?« reče. »Šta sam više učinio, nego vas po svojoj snazi njegovao i molio se Bogu, da opet ozdravite! Ta šta može dijete manje učiniti za svoje roditelje i svoje sestre?«

»Da, za roditelje!« reče Petar Smilovan. »Pa ipak, koliko ima djece, koja na svoje dužnosti prema roditeljima ne misle tako, kao ti, koji nijesi niti naše . . .«

Oštar pogled, kratak usklik žene mu ne dade mu svega izgovoriti. »Ah da, ah da,« nastavi za čas, »ta ne treba on još toga znati! Ta huda bolest posvema me smela u glavi!«

»Čega ja još ne trebam znati, oče?« zapita Vilko začuđeno. »Imate li kakovu tajnu preda mnom?«

»Jest, Vilko, mili sinko,« odvrati Petar Smilovan iskreno, »ali se ti zato ne trebaš žalostiti, jer ćeš kasnije posve stalno doznati, o čemu se radi. Sad si još premlad za to, Vilko, pa me ne smiješ mučiti pitanjima. Ta valjda ti se mili u nas, Vilko, zar ne?«

»Pa zašto da mi se ne mili ovdje, oče?« odgovori dječak. »Ja te ne razumijem danas.«

»Već ćeš me kasnije jednom razumjeti, kako ja mislim!« reče otac srdačno. »A sada dođi amo, milo dijete, da ti zahvalim za sav trud i požrtvovnost. Neka ti Bog naplati kao što je hiljadukrat već naplatio meni, što sam nekada u dobroj nakani učinio za te. Dobar si dječak, pa se nadam, da ću još mnogo radosti doživjeti s tobom.«

Vilko se ćutio posve zbunjenim radi tolikih pohvala, pa mu bijaše vrlo drago, kad je vidio iz daleka, gdje dolazi liječnik, koji je kasao na svome bijelcu.«

»Evo gospodina liječnika!« poviče i skoči mu u susret, da ne čuje daljnih pohvala. »Da ste zdravo, gospodine! Evo ih opet sviju na prostom zraku, a ja se vrlo radujem, što su mogli opet izaći iz one tijesne sobe!«

»I možeš se radovati zato, dječače,« prihvati liječnik smiješeći se prijazno. »Da su to smjeli i mogli učiniti, tomu si ti dobrahno pripomogao. Da ste zdravo, oče Smilovane! Zdravo da ste svi skupa! Ovaj put sretno ste prošli, pak možete zato

zahvaliti Bogu i svojemu Vilku, koji je vrlo mio i dobar dečko! Ne trebaš se rumeniti, dječače! Ti si zaista zaslužio, da ti se koja reče u pohvalu! Prava je sreća, oče Smilovane, da ste mu dali za mlada ucijepiti boginje!«

»Ja?« zapita stari začuđeno. »Ja ne znam ni o čem.«

»Ej, kako ne biste znali, čovječe!« reče liječnik. »Samo mi je za čudo, da nijeste bili tako pametni i kod druge svoje djece.«

»Da, ali kako to, gospodine? Što vi to mislite?« zapita Petar Smilovan sve većma začuđeno. »Ja vas posve ništa ne razumijem.«

»No, ja mislim, da govorim dosta jasno,« odgovori liječnik. »Boginje dali ste ucijepiti Vilku, to ga je očuvalo od zaraze i održalo ga zdravim, da vas je mogao njegovati. Evo gledajte amo, ta vide se još prilično jasno na ruci!«

To rekavši, zasuka liječnik Vilkov rukav od košulje u vis i pokaže na tri male, slabe jamice, koje su se jedva opažale na koži.

»To su brazgotine od cijepljenih boginja,« nastavi liječnik, »i sad mislim, da ćete se zacijelo sjetiti i reći mi, zašto ste dali cijepiti samo Vilka, a ne i njegove sestre?«.

»Borme, ja od svega toga ne razumijem ništa,« odvrati Petar Smilovan.

»Ta za Boga!« poviče liječnik nestrpljivo, »ipak biste morali znati, da ste dali Vilku u njegovoj prvoj godini ucijepiti boginje!«

»U prvoj godini? E, onda još nijesam ni imao toga dječaka!« odgovori Petar, a da nije u zabuni ni pomislio na to, da je bio Vilko prisutan i čuo svaku riječ.

»Nijeste još imali toga dječaka! Ta jeste li poludjeli, oče Smilovane?«

»Eh, Bože sačuvaj! Ali dječaku bijahu najmanje već tri, četiri li godine, kad smo ga našli i uzeli u svoju kuću!«

»A, tako!« reče liječnik otegnuto. »Vilko dakle nije vaše dijete?«

»Žalibože nije! On je nekoga jutra nađen tamo na livadi pokraj Čudićeve kuće, a mi smo ga onda iz milosrđa primili pod svoje dijete!«

Tek što izusti te riječi otac Smilovan, već se i pokaja, što ih je izgovorio. Vilko, koji je sve razumio i znao sad, da nema ni oca, ni majke, zavapi bolno, a suze mu curkom potekoše iz očiju niz lica.

»Isuse, spase moj,« poviče i pruži dršćući svoje ruke prema Petru Smilovanu i ženi mu, »zar nijesi ti moj otac, a ti, ti zar nijesi moja majka? Ah, Bože svemogući, onda ja dakle nijesam ništa, ako nijesam niti vas sin?«

»Aj, ta ne budali!« reče Petar Smilovan, srdit na sebe sama, dok mu žena ogrli dječaka i pritisnu ga na svoje milostivo srce. »Ta ne budi luđak, Vilko! Ako i nijesi naše rođeno dijete, ja mislim, da još nijesi nikada opazio, da bi te manje voljeli od ostale djece. Ta ne plači, Vilko! Ti mi zadaješ bolove svojim suzama! Ta ti si naše milo dijete, naš dobri Vilko, kojega svi rado imamo od srca! Volio bih, da mi je umakla koja divokoza, nego ta riječ! No, umiri se, dječače! Ta ti ostaješ našim djetetom, pa treba da zaboraviš, što sam izbrbljao.«

»Primiri se, Vilko!« prišapnu i majka dječaku u uho. »Gledaj, ta jedared bi ipak morao doznati, što nas dosta pečali, da nijesi naše rođeno dijete. Ali čuj me, Vilko! Ti si bio prava blagodat za nas! Bez tebe bismo bili možda svi pomrli, pa i gospodin liječnik kaže, da bi bili vrlo zlo prošli bez tvoje vjerne njege! Zato se dakle utješi, Vilko! Ta moralo bi te veseliti, da si tako veliko djelo učinio na nama i tako sve preobilno naplatio, što smo ti iskazali dobra! Dobri moj Vilko! Ja ostajem tvojom majkom i poslije kao i prije, ma i nikada ne našao prave svoje majke! Ti si moje milo dijete, Vilko, pa te ništa manje ne volim, nego tvoje četiri sestre!«

»I ja mislim, da se ne bi trebao žalostiti, dječače,« reče gospodin liječnik prijazno. »Ako te je dragi Bog lišio tvojih pravih roditelja, dao ti je zato druge, koji misle isto tako vjerno i pošteno po te, pa zato im ne smiješ biti nezahvalnim!«

»Pa niti nijesam,« odgovori dječak, »ali samo ne znam, da li smijem sada ljubiti oca i majku i sestre?«

»E, dakako da smiješ,« reče Petar Smilovan. »Ja dapače želim, da me i nadalje ljubiš kao dobar sin i da me smatraš pravim svojim ocem! Krivo bi mi se činilo, kad bi se sada htio nama da otudiš, pošto si nam iskazao toliko ljubavi! Ta otari suze, Vilko, i ne budi tako žalostan! Ti ostaješ našim sinom, a mi tvojim roditeljima! Time je svršeno! Dođi amo i poljubi me, Vilko! Ovamo! Tako je pravo! A sada se ne brini dalje, nego budi veseo! Mogao bi dugo tražiti po svijetu, dok bi našao tako vjerna srca, kao što su naša, a time budi zadovoljan!«

Vilko se trudio, da sakrije svoju tugu, akoprem ga je gorko boljelo, da Smilovan i žena mu nijesu više njegovi pravi roditelji. Presta plakati i na silu se smiješio moleći oca, da mu sada ispripovjedi posvema, kako je došao amo u dolinu i k svojim hraniteljima. Gospodin liječnik, koji je postao radoznalim, navali također na Petra Smilovana, neka dulje ne taji, pošto je već jednom glavno odao i sada stade starac pripovijedati cijelu zgodu, kako je vidio taljige s čovjekom, te kako su kasnije našli dječarca i kako ga je uzeo k sebi u kuću, te ga i pridržao, kad su sve potrage ostale beskorisne.

»Tako si ti došao k nama, Vilko,« završi on svoje kazivanje, »pa ću u svako doba hvaliti Bogu, što si kod nas našao nov zavičaj. Ja sam zaista dobro mislio po te, kada te prigrlih, pa ako je to bilo dobro djelo, to mi je obilno tobom naplaćeno. Upravo je tako, kao da sam posijao sjemence, koje mi je sada donijelo hiljadostruki plod. S tim dječarcem unišao je pod moj krov blagoslov i što bi se zla ušuljalo u kuću, to je Vilko obratio na dobro, kao što sada opet te hude boginje. Da ni tebe tuj, mi svi propadosmo! Dakle možeš zaista vjerovati, da te volimo, a teško bi nas žalostilo, da bi nas ti sada manje ljubio! To bi mi bila velika žalost, Vilko!«

»Oj oče, kako možeš takova šta i pomisliti!« odgovori dječak. »Ne, ne, ne! Nikad ne ću zaboraviti, da si me prigrlio, kad sam bio bez svake pomoći i slabačak odbačen u široki

svijet. Ja ću vas većma još ljubiti, nego doslije, ma da me i žalosti, što su me otisnuli u svijet pravi moji roditelji! Ako vi mene, uboga dječaka, hoćete pridržati, za cijeloga svoga života hvalit ću vam za to, koliko budem samo mogao!«

»Dobro, dobro, Vilko! A sada ni riječi više!« reče Petar Smilovan. »Među nama ne treba više da govorimo o tome. Nemoj više misliti na prošlu zgodu! Promijeniti se već ništa ne da, a mi treba da hvalimo Bogu, što je sve uredio tako dobro. Idi, Vilko i prigledaj za kozama! Onda će te minuti tužne misli!«

Vilko ode, no ne toliko da prigleda za kozama, koliko zato, da potraži skrovito mjestance, gdje će moći mirno nastaviti svoje misli. Gospodin liječnik ostade, te ispitivaše dalje još za sve prilike, što su se mogle odnositi na Vilkovo našašće. I košulju, što ju je mali tada nosio, dade sebi pokazati, ali to sve ne dostajaše, da i malo bar razjasni tu tajnu.

»Sam Bog može znati, kako je bilo s tim dječakom,« reče liječnik. »Zar od onda nije nikada nitko pitao za nj?«

»Nikada, gospodine liječniče,« odvrati Petar Smilovan.

»Ja ne mogu misliti ništa drugo, nego da su Vilkovi roditelji navlaš se riješili njega.«

Liječnik kimaše glavom. »Ja ne mislim, da je tako,« reče, »prije bih vjerovao, da je tu počinjen zločin. Košuljica dječakova fina je i skupocjena, a po tom se dade suditi, da mu roditelji, ako još žive, mora da su bogataši. Pa ako su bogataši, čemu da odbace rođeno si dijete? Toga ne vjerujem nikako! No dabome, kao što mnoge stvari, tako je i to zastrto gustom koprenom, što je može skinuti samo Bog. Odviše je proteklo vremena od onoga doba, a da bi se čovjek mogao nadati, da će što istražiti moći. Ne znate li kakovim je jezikom govorio mali?«

»Ne gospodine, tko bi to znao? Govor mu je zvučio posve čudnovato!« odgovori Petar. »Nitko ne mogaše iz njega ništa doznati! Pa i čemu to znati! Ta to ne bi koristilo ništa!«

»Pa ipak možda,« odvrati liječnik, »čovjek bi bio upoznao domovinu dječakovu, pa bi i tamo mogao dati propitkivati. Ali sada je prekasno! Moralo bi se dogoditi baš čudo, da se pronađu pravi roditelji maloga. Ja mislim, da ćete ga morati za uvijek zadržati kod sebe!«

»Ej, to bi mi bilo baš drago,« reče Petar Smilovan. »Taj dječak mi je baš srcu prirastao, pa bi bila velika žalost kad bih ga morao povratiti! Bože, sačuvaj Vilka! Dobar je dečko, pa neka kraj nas nikada ne zaželi svojih pravih roditelja!«

»A Bože sačuvaj i vas, stari dobri Smilovane!« reče gospodin liječnik, stisnuv ruku tomu vrličini. »Toliko vam mogu kazati, da u Vilku nijeste uzgojili nezahvalnoga djeteta! Ali sada dosta; meni je još pohoditi i druge bolesnike, koji čekaju na mene! S Bogom, Petre, pa ako što doznate o Vilkovoj zgodi, dajte mi javite. Sažaljujem dječaka zaista, kao da je moje rođeno dijete! A sada, Bog vam bio svima u pomoć!«

Gospodin se liječnik pope opet na svoga bijelca i odjaše. Petar Smilovan pođe pak sa svojima u kolibu, jer je s brijegova stao duvati hladni večernji vjetar, a vlažna se magla slegla nad livade u dolini. Nije bio posve zadovoljan sam sobom, što je prije vremena izbrbljao Vilkovu tajnu. Međutim kad se Vilko vratio posve vesela lica sa svoje šetnje i jasnim glasom nazvao dobru večer, umirio se otac Smilovan i tješio se nadom, da je Vilko malo po malo sve zaboravio, pa da će za malo opet biti onaj veseli, srdačni, mili dečko, koji je bio i od svoga djetinjstva.

SLIKAR.

Minulo bješe mnogo tjedana — ljeto prođe, pa i zima — no nada oca Smilovana nije se ispunila posvema. Kod kuće naravno, ili kad su bili drugi nazočni, nije Vilko dao, da se opazi, šta u njemu biva, pa se pokazivao veselim i zadovoljnim, spremnim i marljivim, kao drugda; ali kad je bio sam u brdinama ili čuvao koze, ili kad je noću, kad je sve spavalo, sam bdio na svom logu (krevetu), tada bi mu često potekle suze žalosnice iz očiju, pa je tugovao, jer nije znao, tko je i jer je bio tako osamljen u svijetu bez oca i majke, i bez ikojega rođaka. Nipošto pak zato, što ne bi bio možda ljubio od svega srca i sve duše svojih hranitelja! O ne! Nego potajno bojao se, da nije na teret Petru Smilovanu, a to ga je rastuživalo, jer je i sam vidio, da mu hranitelj ne obiluje zemaljskim dobrima, pa ako baš i nije oskudijevao, ipak mu je dosta često bilo živjeti s nategom. Osobito sada, kad je nastajalo proljeće. Budući da su prijašnjega ljeta bili svi bolesni do Vilka, kojemu je pak bilo njegovati bolesnike, nijesu mogli skupiti dosta krme za koze, pa im je valjalo zimi od dvadeset njih zaklati sedamnaest, jer bi bile inače te bijedne životinje skapale od gladi. One tri preostale nijesu donosile baš mnogo koristi, jer su se tek teškom mukom prehranile, pa nijesu ni davale mli-

jeka, što je prije uvijek bio glavni prihod. To je sad Vilku zadavalo velike brige i jada, pa se izjedao, što je toli malo mogao učiniti, da doskoči siromaštvu i nevolji. On se doduše pokazivao marljivim, koliko je mogao, no to mu nije bilo ni iz daleka dosta, pa je želio, da mnogo više učini, kako bi time svojim hraniteljima dokazao pravu svoju srdačnu ljubav i zahvalnost. Ali što mogaše on učiniti? Da se najmi u koga za slugu, pa da ostavi kuću? Za to bijaše još premlad, pa toga ne bi nikada dopustio ni otac Smilovan. Ne preosta mu drugo, nego da izreskuje lijepe likove od drveta, pa to je onda i činio gotovo s prekomjernom revnošću čitave zime, pa još i u proljeće, dok nije došlo doba, kad je opet valjalo skrbjeti za koze.

Tako sjeđaše on jednoga jutra tih i turoban na nekoj odvalini i promišljavaše o ovom i onom, dok su mu koze pasle nedaleko njega na sljemenu gore. Promišljavaše o prošlosti pitaše sama sebe, tko je za pravo on i tko bi mogli biti njeg roditelji, gdje prebivaju, pa zašto su ga već kao posve malog dječarca odbacili od svoga srca i iz svoje kuće? Tada promišljavaše o sadašnjosti, što mu je činiti, da bude koristan svojim dobrim hraniteljima, pa se žalostio, što nije veći, jači i mudriji, da pronađe kakovo sredstvo, čim bi im mogao pomoći. Napokon zamisli se i u budućnost i mozgaše o tom, hoće li ikada opet naći prave svoje roditelje, pa ako ih i nađe, hoće li mu oni biti tako dobri i ljubazni, kao što su mu hranitelji? I svakojake zračne kule bješe posagradio u mislima, koje se svjetlucale i krijesile kao ledenjaci alpski, što su visoko nad njim — no i tmurne i tmaste kao magluštine, što se spuštaju u vlažne provale i gudure gorske. Ta možda mu roditelji bijahu bogati obilujući blagom, stanujući u lijepoj kući s vrtom i dvorištem ili pače u dvorcu s prekrasnim perivojem — pa kad bi ga sad našli, to bi i on bio bogat i dobio bi lijepe haljine i svakojake krasne stvari, a to mu se mililo. No samo trenutak i krasne zračne kule srušiše se kao kuća od karata, kad dijete u nju hukne. Što bi mu koristilo sve bogatstvo, kad bi mu na koncu bilo ostaviti hranitelje i sestre? Ne, volio bi da ostane ubog i nepoznat, nego da se na uvijek dijeli od njih i od svojih

brdina, da se rastane s tom skrovitom, dragom dolinom, gdje je proživio tako sretne dane i našao tako vjernu ljubav i smilovanje. Ali kako onda, ako su mu roditelji sada siromašni, pa napokon trebaju i njegove pomoći i djetinje ljubavi? Kako onda? Zar da ih onda ne slijedi, da ne dijeli s njima siromaštvo i nesreću, pa da im je ne pomogne nositi? Ah, kako teško ležalo mu to na srcu i tištilo mu dušu! I sam nije pravo znao, što da želi. U jednu ruku čeznuo je za tim, da upozna prave svoje roditelje, a u drugu bojao se toga, jer bi po tom po svoj prilici izgubio svoje hranitelje, koji su mu srcu tako dragi bili, pa isto tako zavrijedili djetinju mu ljubav, privrženost i vjernost.

Kolebajući tako među nadom, čeznućem, skrblju, bojažnju i tugom, sjedio bi često po cijele ure snatreći tuj, pa i danas podao se takovim čuvstvima, kad li ga na jedanput neki krepki, no prijazni glas prene iz njegovih dubokih misli.

»Hej, ti mlado momče!« doviknu mu glas, »rado bih do slapa prijeko u brdinama! Dođi amo i reci mi, mogu li dobiti provodiča onamo?«

Vilko pogleda pravcem, odakle mu dolazio glas i vidje pod sobom, kojih trideset metara dublje na stazi mlada čovjeka s torbicom na leđima, s crtežnikom (risarskom mapom) pod pazuhom i s čvrstom batinom u ruci, o koju se upirao gledajući k dječaku u visinu. Stranac nosio je na glavi slamnat šešir širokih krila, koji ga je zaštićivao od sunčanih traka, lahak košuljac od jasnoga latka, šareno prutaste, platnene hlače i čvrste cipele debelih potplata, u kojima je za cijelo negdje mnogo puta već prohodao. No pri svem tom priprostom odijelu bio je ipak posve odlična vida, a velike, vatrene mu oči, pa smeđi uvojci, što mu se poigravahu okolo visoka mu čela i sljepočnicâ, kukast nos i nježna podstrižena bradica činjahu ga ujedno muževnim i prijaznim. Našemu Vilku omili na prvi pogled strani taj gospodin i mahom skoči k njemu dolje, da ga obavijesti o tom, kako je najbolje znao.

»Božja vam pomoć! dragi gospodine,« reče prijazno, »za slap pitate? Tih ima ovdje u okolici dosta, pa sve krasniji od krasnijega.«

»To bolje,« odvrati tuđin, »pa ćemo više njih potražiti, te izabrati najkrasniji. Ali taj, što ga ja mislim, zove se »Štajbi«, a u gradu tamo prijeko rekoše mi, da ću tuj u selu za cijelo naći nekoga, koji će me odvesti onamo.«

»Da, vrlo rado, od srca rado,« reče Vilko. »To ću ja učiniti, ako mi dopusti moj otac. Dođite samo, pitat ćemo ga, naša je kuća samo pet stotina koračaja dalje gore za brijegom u dolini.«

Prijaznim pogledima promatraše strani gospodin ubavog toga dječaka, koji mu se ukazao tako uslužnim, pa mu se smiješio dobrohotno.

»Ti si uslužan dečko,« reče. »Hodi dakle! Ali tvoje koze? Ne će li se razbjeći?«

»O ne,« odgovori Vilko bezbrižno, »one nalaze tuj dosta hrane, pa onda ne idu daleko. Slijedite me samo, dragi gospodine!«

Veselo koračaše Vilko pored stranca i dovede ga u kolibu k ocu, koji mu drage volje dopusti, da može pratiti stranoga gospodina.

»Je li put dalek do »Štajbi-slapa?« upita ovaj.

»Dobra tri sata,« odgovori Vilko. »I to morate biti dobar pješak, dragi gospodine, jer ćemo ići strmo uzbrdice i nizbrdice, a staza se teško raspoznaje.«

»Još tri sata daleko?« reče tuđin začuđeno. »Pa zar ti tako dobro poznaš ovu okolicu, mali dečko?«

»O, poznam je dobro, pitajte samo oca,« odgovori Vilko. »Svako brdo, svaku dolinu, svaki klanac, svaku stazu, svaki potočić i svaki slap poznam tuj naokolo. Ta bio sam tako često s ocem u lovu na divokoze, pa sam se i inače popeo već na sve gore. Pitajte samo oca, gospodine! Taj će vam to potvrditi, pa i to, da Štajbi-slap nije ni iz daleka najljepši u toj okolici. Lavlji slap da tek vidite, pa Elzin skok i konačno Uri-potok!

Tamo je krasno! Samo žalibože, što nikada nitko ne dolazi onamo, osim mene! Ah, ala je krasno i divno tamo!«

»Dobro, pa ćes me odvesti i tamo,« reče tuđin, smiješeći se oduševljenju dječakovu.

»Jest, od srca rado, ali dobar hodalac treba da ste, gospodine, a i vrtoglavice ne smijete oćutjeti, jer put do Uri-potoka vodi tik do ponora i duljem velikoga grebena, gdje mora čovjek dobro paziti, ako ne će da se strmoglavi preko šest stotina metara duboko u ponor.«

»Pa nema li drugoga puta onamo?«

»Ne, nema, gospodine! Pa to je i razlog, da nitko ne dolazi onamo. Pa i ja sam ga tek prije dvije godine pronašao u lovu, gdje mi je umakla jedna divokoza i odbjegla preko grebena. Ja skočim za njom ća u dolinu i tu mi još ipak uteče, jer nijesam imao puške, kao što otac mi, inače bio bih je za stalno ustrijelio i kući donio. Da, kad bih imao pušku, to bi bilo krasno, pa bi to doskora osjetile i divokoze! Ali što to brbljam! Ako gospodin hoće, pripravan sam, da ga vodim. Ipak treba da mi kažete prije, jeste li zaista prost od vrtoglavice, jer inače ne idite onamo.«

»Budi bez brige, mali« — odvrati stranac. »Noga mi je čvrsta, a oko sigurno, kamo drugi tko ide i ja se usuđujem onamo. Naprijed dakle, da u pravo doba dođemo opet kući.«

Vilko metnu komad kruha i kozjega sira u torbicu, uze batinu, oprosti se s roditeljima i sestrama, te se zaputi sa strancem ravno u planinu.

»Kamo da vas najprije vodim, gospodine?« zapita Vilko, kad su oba gorska putnika dospjela na mjesto, gdje su se uske kršne staze križale u raznim smjerovima. — »Onuda gore ide se k Štajbi-slapu — onamo k Elzin-slapu — a tuda gore k Uri-potoku.«

»Ja ću to prepustiti tebi, Vilko, jer tako se, mislim, zoveš, dječače?« reče tuđin. »Ako misliš, da je Uri-potok naljepši slap od sviju, onda me vodi onamo.«

»Dobro, gospodine, onda treba da udarimo tuda gore,« reče Vilko. »Pa kad tek budete ondje, zacijelo ćete biti zadovoljni, jer tako što krasno, kao Uri-potok, nema zaista više u cijelomu svijetu. Pa baš sad je najljepši, kada snijeg silovito kopni visoko gore na brdinama, pa se sva voda stječe u potoku. Da, da, toga puta ne ćete požaliti, ma da i jest malo mučan i tegoban.«

»Nemaj brige zato, Vilko,« odgovori tuđin. — »Ja sam privikao mnogo hodati po Alpama, pa se ne umorim tako lasno. Samo naprijed, dječače moj!«

Hrlo iđaše Vilko naprijed. Lako se uspinjao po strmim i tegotnim stazama, pa ga stranac jedva slijediti mogaše, premda je i on bio hitar i dobar hodalac. Sve više vodio je put, preko pećina i kršja, uzduž prostranih snježnih poljana, mimo duboke klisuraste gudure i ponore, preko škrapa (provala, pukotina), gdje im je često kakav neotesani panj bio mostom, dok nijesu putnici dospjeli napokon na neko sljeme gore, što se strmo i vrletno uzdizalo iz vrtoglavne dubine, a gore bilo tako usko, da je jedva moglo noga prionuti za nj. Kojih hiljadu koračaja daleko sterao se greben poput tiluta (noževa hrpta) u dužini i nabasao na drugom kraju na neku pećinu, što je poprijeko stršila i bila još strmija i vrletnija, te je reći bi dopirala do oblaka.

»Tuda moramo prijeko, gospodine,« reče Vilko, popostav pred grebenom i obrisav s čela kaplje znoja poput bisera. »Ako je glava prosta od vrtoglavice, onda tu nema pogibli — ali dakako, vrtoglavice ne smijete dobiti, jer tko se tuj surva u ponore, taj se više ne vraća živ ovamo.«

Akoprem se već stranac pokazao, da je posve valjan planinar, ipak mu se malo naježila kosa, kad je pogledao duljem grebena. Na mnogo mjesta bijaše jedva tri do pet decimetara širok, a uz to još mnogostruko ispucan, loman i posut kamenjem, što baš nije olakšavalo prijelaza.

»A kad dođemo prijeko, šta onda?« zapita stranac.

»Onda nam valja skočiti na onu bočinu,« reče Vilko. »No to nije teško, jer je prijeko stijena, na kojoj je dosta prostora. Ali za tim tek dolazi najgore. Morat ćemo pritisnuti uz bočinu četveronoške puzati naprijed do onoga kuka tamo i onda zavinuti desno na drugu stranu. To je najopasnije. Kad smo pak

to prekamikali, onda ćemo glatko silaziti u dolinu, pak već nema pogibli. E, put nije tako lako naći, pa ga ja zacijelo ne bih nikad bio pronašao, da nije divokoza pred menom trčala. Vi oklijevate, gospodine? No, ako se ne ćutite posve sigurnim, radije ćemo okrenuti i potražiti Štajbi-slap. Tamo nema opasnosti, ali da bome, on nije ni za polovinu tako krasan, kao što Uri-potok tuj dolje.«

U istinu činilo se, kao da je stranac oćutio neku potajnu grozu pred tim vrtoglavim putem, gdje jediti pogrješni stupaj, posve neznatna vrtoglavica priječaše strašnim padom u duboki ponor i neizbježivom smrću, no on uguši svoj strah i odluči slijediti dječaka.

»Ti si već dakle često bio prijeko, Vilko?« zapita.

»Da, vrlo često već, gospodine; tako je krasno dolje na slapu!«

»Ajdemo dakle, u ime božje naprijed! Gdje si ti uvijek sretno prošao, valjda ću i ja! Naprijed, momče! Ajdemo dakle prijeko!«

»Dobro, dragi gospodine! Samo se ništa ne bojte! Ta nije to napokon tako zlo, kako vam se privida! Budite mi samo uvijek posve blizu za petama, pa kad bi vam se htjelo da zamagli, sjednite mirno na kamenje i zaklopite oči. To pomaže i proći će vas vrtoglavica. Naprijed dakle!«

Lako i sigurno kao kakova divokoza stupi Vilko na opasnu stazu i stupaše tako veselo po njoj, kao da se šeće po zelenoj livadi. Stranac stupaše tik za njim; odvažno idaše naprijed i upiraše svoje oči u stazu preda se, ne gledajući ni desno ni lijevo na ponore. Tako napredovahu prilično brzo, pa su za slaba po sata sretno prispjeli na kraj grebenu. Duboka škrapa, do metra široka, dijelila je onu stijenu od grebena. Budući pak da se s one strane pećina rastezala poput kakove ploče, to nije bilo tako opasno skočiti prijeko. Vilko skoči lako i vješto preko škrape na drugu stranu, a tuđin nije oklijevao da ga slijedi. Sretno stajahu oba na drugoj strani, a Vilko je radono pljeskao rukama, što mu je drug tako dobro preskočio škrapu.

»To smo sretno prešli, gospodine!« reče — »a ostalo će sad već ići. No ipak bih vam svjetovao, da ostavite ovdje svoju torbicu. Dolje je ne trebate, a odavle vam je ne će nitko odnijeti.«

»Ali zašto da je ostavim ovdje? Nije mi teška,« reče tuđin.

»Da, ali je ipak bolje, da vas ništa ne sprečava, kada budete puzali po toj uzanoj stazi,« odgovori Vilko. »Molim vas, ostavite je ovdje, pa i tu stvar, što je nosite pod pazuhom.«

»Sve ništa ne pomaže, momče, crtežnik mora sa mnom! On mi je potreban kao desna ruka!«

»To mi nije nipošto drago,« reče Vilko razmišljajući. »No znate što? Podajte ga meni, dragi gospodine! Ja ću dobro paziti na tu stvar, da se ni malo ne ošteti.«

»Ne, ne, Vilko, pusti me samo, crtežnik nije težak, pa me ne će odviše smetati! Idi samo naprijed, a ja ću za tobom!«

Vilko nije bio ni malo zadovoljan tom odredbom. Još jednom navali na stranca, da mu povjeri crtežnik, ali taj ne htjede ništa da čuje o tome, a Vilko se morade pokoriti. Nerado je to činio, i kimaše razmišljajući glavom.

»E, kad nikako ne ćete, onda ja ne mogu ništa,« reče. »Nu molim vas, pobrinite se bar, da vam ne bude crtežnik neprilićan; opašite ga čvrsto okolo tijela, onda će vam bar biti ruke proste.«

Ova misao kao da bijaše strancu povoljnija i on posluša savjet. Nato Vilko uredi sve, što je bilo potrebno, da su mogli nastaviti put.

»Do onoga kuka dobro će ići,« reče. »Tamo pak, gospodine, treba da se osovite i da lijevom rukom obuhvatite kuk i čvrsto se pridržite, a onda tek da pokročite lijevom nogom. Pazite samo, kako to ja činim; nije to tako opasno, kako vam se vidi, pa i ja ću vam već pomoći. Ajdemo sada četveronoške naprijed; pužite uvijek uzastopce za mnom.«

Vilko kleknu i stade puzati po uskoj putanji, na kojoj bijaše tek toliko prostora, da su se mogli uprijeti rukama i koljenima.

S desna dizala se okomito bočina u visinu, a lijevo zijevaše ponor, komu se jedva mogla dogledati dubina. Stranac međutim nije oklijevao da slijedi Vilkov primjer. On je sveđ puzao za njim i za koji čas dospjeli su do kuka pećine, gdje im bijaše zavinuti na desno.

»Sada pazite, dragi gospodine!« reče Vilko. »Tu se čovjek može osoviti bez pogibli, jer je put ovdje širi, nego je bio prije. Gledajte me, sad ću se postaviti tik do kuka, obuhvatiti ga lijevom rukom, dokročiti lijevom nogom, i — evo me prijeko. Ovdje je pukotina u stijeni, tuj se možete prihvatiti čvrsto, a i ja ću vam pomoći.«

Slikar bijaše zacijelo srčan čovjek, ali pri toj pogibli, što ga čekaše, ipak uzdrhta. Dosadašnja staza ovdje se u jedanput prekinula i svršavala se nad ponorom. Koja tri metra dublje bio je doduše neki zaravanjak s nešto grmlja, ali zaravanjak bijaše preuzan, grmlje preslabo, a da bi moglo bilo zadržati čovjeka, kad bi pao, da se ne stropošta dalje dolje u zijevajući ponor. A sada da dođe do Vilka, koji je već slobodan stajao na drugoj strani bočine, valjalo mu nogu staviti onamo preko ponora u prazan zrak, ne znajući, hoće li prijeko naći zgodna uporišta, kamo da nogom stane. Trnci ga prođu po svem tijelu od užasa, a lica mu poblijedješe.

»Sveti Bože!« kriknu Vilko, koji je pružio glavu iza kuka i opazio promjenu na slikaru, »da vas nije možda spopala vrtoglavica, gospodine? Sjednite! Sjednite! Za tren sam kod vas!«

Sigurno i vješto prekorači Vilko uski taj prostor, što ga je dijelio od stranca i za tren bijaše na njegovoj strani. Tuđin vidje, kako je Vilko lako svladao tsrašnu tu zapreku i odmah mu se vrati opet prijašnja srčanost.

»Bijaše to tek mali strah, Vilko,« reče. »No prošao je. Idi samo — ja ne ću zaostati.«

Vilko zabrinuto gledaše u strančev obraz, pa kad u njemu opazi samo izraz srčanosti, nije dulje oklijevao, nego se vrati na drugu stranu bočine. Tek što bijaše prijeko, već ga slijedio slikar. Najprije mu se ukaže ruka, a Vilko mu ju navede na pukotinu, koja je svakako podavala sigurno uporište. Stranac

se prihvati za nju, koraknu lijevom nogom naprijed, kako mu reče Vilko i baš htjede da to isto učini desnom, kad li mu se najedanput prva okliznu s ruba i on sad visaše polovicom tijela nad ponorom.

»Gospode, spasitelju moj!« kriknu Vilko uprepašćen. Ali se odmah zatim razbere, vidjevši, da mu se drug lijevom rukom junački i čvrsto držao, obuhvati ga objema rukama pod pazusima i napevši svu snagu, digne ga u vis.

»Kleknite sad!« poviče. »Samo budite srčani, već nema nikakove pogibli!«

Slikar posluša, a poslije se Vilkovom pomoću posve osovi i za čas kasnije bijaše potpuno siguran.

Duboko uzdahnuv i blijed od straha nasloni se na bočinu i pogleda Vilka zahvalnim pogledom.

»To ne bijaše nikakova šala, gospodine,« reče ovaj, ništa manje prestrašen od stranca. »No junački ste se ponijeli! Da ste ispustili ruku, bili biste izgubljeni!«

»I to samo svojom krivnjom,« odgovori slikar. »Da sam samo za koji centimetar dalje koračio, ne bi mi se bilo to dogodilo. Na povratku bolje ću paziti. A sada hajdemo dalje, momče! Tebe ću rado slijediti, jer već vidim, da ne ostavljaš prijatelja u nevolji! Bez tvoje pomoći bio bih se ipak sunovratio u bezdan.«

»A,« reče Vilko nehajno, »i vi me ne biste ostavili! Ali vaš crtežnik? Gdje je ostao vaš crtežnik, gospodine?«

Slikar brzo opipa svoj pojas — i problijedi jače, no prije, kad je lebdio u najstrašnijoj opasnosti. Pojas mu se poderao, a crtežnik valjda strovalio u jaz i za navijek se izgubio.

»To je težak gubitak,« reče bolno. »Plod truda čitave godine ode u nepovrat! Oh, dječače, zašto nijesam poslušao tvoga savjeta, te ostavio crtežnik ondje?«

»Pa zar vam je toliko do njega, dragi gospodine!« zapita Vilko.

»Više nego i misliti možeš, drago dijete!« odgovori tuđin. »Gotovo sav svoj mali imutak žrtvovao sam, da proputujem i proučim Tirolsku, Italiju i Švicarsku, a sada, gdje sam već

gotovo na domaku, pošto sam svaki dan i svaki sat žrtvovao svojoj svrsi, sad mi nestade svake plaće za moju marljivost! To je teško i bolno! A ja snivah tako krasne snove o sreći, slavi i časti! Sve sad leži pokopano u dubini!«

»Ustrpite se, gospodine, još nije izgubljeno sve,« reče Vilko, pogledav brzo u dubinu. Ta evo crtežnika, gdje visi o grmu, srećom je zapeo za nj, pa — da, kušat ću — spustit ću se dolje i donijeti ga gore! Nije doduše posve lasno, no ja sam već izveo i veće vratolomije s puke obijesti. Na onom tamo mjestu ići će!«

Prije no što je mogao slikar da zaustavi dječaka, spusti se taj u dubinu, upotrebiv svaki mali priječac, svaku škrapu i dopre sretno do škrilje (ploče), po kojoj je grmlje pustilo korijenje, ovdje se baci nice i otisnu se polovicom tijela preko ruba škrilje, prihvativ se čvrsto nogama za korijenje, pruži ruku, dohvati crtežnik, uklikmu od radosti, uze spasenu, skupocjenu stvar među zube i vrati se pun veselja k svomu drugu, koji je dršćući od straha gledao to smjelo, vratolomno djelo.

»Vilko, premili dječače, koje li samilosti!« reče, posegnuv objema rukama žurno za crtežnikom. »Morao bih te koriti, jer si tako lahkoumno stavio svoj život na kocku, pa ipak treba da ti hvalim, što si mi spasao dragocjeno moje imanje!«

»Ah, manite se toga, dragi gospodine,« odgovori dječak posve dobre volje. »Ja sam veseo, da sam vam mogao poslužiti i spasti crtežnik, na koji polažete toliku vrijednost. Ali hajdemo sad dalje, da prispijemo na mjesto i da vidimo Uri-potok još za sunca, jer onda je najljepši sa svojim šarenim bojama duge.«

Bodro trčaše on naprijed, a slikaru ne bijaše teško, da ga slijedi, jer put bivaše sve ravnijim i vođaše nizbrdice, a nikoja zapreka ne sprečavaše im brzine. Doskora stigoše na mjesto, a slikar razgledav se, uskliknu od začuđenja zbog krasote prirode, što mu je umjetničku dušu ispunjala divotom i oduševljenjem. Uri-potok rušio se šumeći i tutnjeći s neke klisure i tvorio na različnim zaravanjcima po više slapova i skupljao se napokon pjeneći se i klokunjajući u neku prostranu kotlinu, odakle je s divljom žurbom tražio izlaz preko hridina i razvaljenih stabala. Oblak sitne vodene prašine zastiraše slap kao kakovim lakim poletnim ruhom, pa kad bi ga prosijevali sunčani traci, pričinjalo se čovjeku, kao da je posuto draguljima. S desna i lijeva uzdizale se omašne pećine (bočine) nebu pod oblake, na mnogo mjesta rastrgane, a na kukovima urešene svježim zelenilom drveća i grmlja, te su u najdražesnijoj opreci bile s mliječastim valovljem. Visoko iznad svega toga stršili su oštri šiljci ledenih alpskih vrhova, a još više modro nebo s laganim oblačićima i orijaškim alemom suncem, što čitavu tu velebnu krasotu oblijevaše žarkom rijekom svjetla.

»Aj, ta to je zaista više, nego li što može i najživlja mašta usniti u svojim najsmionijim slikama!« uskliknu slikar duboko dirnut. »Sada ti hvalim dvostruko, dječače, što si me doveo amo, jer sve prepaćene muke i opasnosti tek su neznatna cijena za ovu krasotu.«

»Jelte, da je divno ovdje, dragi gospodine?« reče Vilko uzradovan. »Da, da, čovjek bi mogao dugo tražiti, dok bi opet našao ovako krasno mjesto! Kako to žubori i šumi, pjeni se i tutnji, a val za valom ruši se niza stijenu bez prestanka! Po cijele satove mogao bi to čovjek gledati, a da se još ne bi nagledao.«

»Drago mi je Vilko, što tako usrdno shvaćaš krasotu prirode!« reče slikar, prijazno pogledav krasnoga dječaka, komu iz bistrih očiju sijevaše najčišće udivljenje. »No ne će li ti biti dugočasno? Morat ću za stalno i koji sat tu sjedjeti i slikati, hoću li da barma i hitni nacrt sviju tih divota unesem u svoj crtežnik.«

»Slikajte vi samo, dragi gospodine!« odgovori Vilko smiješeći se i svali se na zelenu, bujnu mahovinu. »Tuj mi prolazi vrijeme uvijek brzo, ma da mi je i čitav dan proboraviti ovdje! Slikajte samo, ne ću da vam smetam.«

Slikar potraži zgodno mjesto, položi svoj crtežnik na neku odvalinu pećine i risaše revno više sati. Napokon, kad se već sunce nagnulo k zapadu, ustade i dozove Vilka, kojemu pokaže svoju radnju. Dječak glasno uskliknu od čuda, jer je slikar kao

kakovom čarolijom cijeli kraj prenio na svoj papir i u smjelim, krepkim potezima snimio čitavu veličajnost prirode.

»To je krasno!« reče Vilko. »Da, to je Uri-potok i prekrasni mu slap, pa oblaci i pećine i sve! Kako ste ipak sretni, dragi gospodine, što možete tako što lijepo načiniti!«

Tuđin se smiješio i okrene list. »A što je to?« zapita.

»Oj, spase moj! ta to sam ja!« klikmu Vilko. »Alaj će se svi kod kuće radovati, kad to vide! Zar ne, dragi gospodine, vi ćete im pokazati to? Ta to je čitavo moje obličje, kao ukradeno iz zrcala! No, šta ćete s tim, dragi gospodine!«

»Za uspomenu na te, ponijet ću to sa sobom, drago dijete!« odvrati slikar. »Ti si mi učinio veliko veselje, što si me doveo amo, a tko mi omili, toga rado nacrtam, da se ga mogu što življe sjećati. Razumiješ li me sada?«

»Da, da, razumijem dobro, pa mi je i drago, što ću ja, ubogi dječak, biti tu unutri u toj lijepoj knjizi!« odgovori Vilko. »No i ja bih rado imati sliku od vas, jer ste mi vrlo omiljeli, dragi gospodine .No to je zaista bezobrazno od mene, što to zahtijevam od vas?«

»O nije, Vilko! Čim dođemo kući, narisat ću svoje obličje, pa ću ti ga dati. No sada hajd'mo, inače nas zateče noć na povratku kući.«

Vilko ne progovori ništa, nego kasaše opet novom snagom naprijed. Opasno mjesto na bočini sretno prevališe, a kad se mrak hvatao, prispješe oba putnika sretno opet u kolibu Petra Smilovana, gdje se Vilkovoj slici nemalo svi čuđahu i divljahu. Te večeri i noći bilo je ostati slikaru, a drugoga jutra, kad htjede poći dalje, još ga Vilko nije pustio, da ode, jer je želio, da vidi i druga krasna mjesta u okolici. Čitav tjedan osta slikar kod tih dobrih ljudi u alpskoj kolibici i sazna tom prigodom sve njihove žalosti i radosti, Vilkovo došašće i sudbinu, te cijelo njihovo živovanje. Vilko mu vrlo omili, pa i drugi, no Vilko ipak ponajviše, jer je bio tako iskren, dobar i uslužan dječak. Neumorno vodio je gosta po svojim ljubljenim, krasnim bregovima, pa se radovao od srca, što je gospodin Milutin — tako se zvao stranac — slikao tolike krasne slike u svoj crtežnik.

Boljelo ga je, kad je napokon gospodinu Milutinu bilo poći. Dva sata daleko pratio ga i sad se tek oprostio s njim.

»S Bogom, gospodine,« reče tužno i sa suzama u očima. »Sjećajte se nas, pa mi vjerujte, da vas ne ćemo nikada zaboraviti.«

»Tomu se i nadam, Vilko, dragi moj dječače,« odvrati tuđin srdačno. »Pa da i ti imaš koju uspomenu, uzmi to, što sam crtao za te i za tvoje. Pa uzmi još i to,« nastavi on, izvadivši iz džepa težak, zlatan novac, »da se malko proveseliš za to i pri tom se spomeneš mene!«

Zamotak, lijepo u papir omotan, uze Vilko, ali o novcu ne htjede ništa da čuje, ni pod živu glavu. Gospodin Milutin morade ga opet metnuti u džep. Onda srdačno ogrli stranca, izrukova se s njim za posljednji put i otrča, žalošću svladan, skokom kući. Tu tek otvori zamotak, ali kolika li veselja i ugodna iznenađenja! Nije samo slika gospodina Milutina bila u papiru, nego i Vilkova i slika Petra Smilovana i majčina i sestrine, a napokon još i draga alpska koliba s dvorištem i vrtom i kozama, pa sve tako naliko, kao ukradeno iz zrcala, da što ljepšega ni vidio nijesi. Vilko pocikivaše u sav glas a i drug. se vrlo radovahu, pa su stranoga gospodina radi njegove srdačne uspomene i dara na razstanku gotovo još većma zavoljeli, no prije. Slike staviše u okvir, što je znao Vilko posve krasno i kićeno načiniti i objesiše u kolibi na vječnu spomen.

Ali tim još ne bijaše svršeno; gospodin se Milutin javio još jednoć. Četiri dana kasnije dođe glasnik iz grada, stupi u Smilovanovu kolibu i uruči tuj krasnu pušku s listom za Vilka. Unutri bijaše pisano: »Od Boga ti zdravlje, a od mene pozdravlje, dragi moj Vilko! Uzmi tu pušku za prijateljsku uspomenu i postrieljaj njome što više divokoza! Tvoj vjerni, srdačno te ljubeći prijatelj Milutin.«

Vilku navru na oči suze radosnice radi krasnoga dara i premilih riječi njegova prijatelja. A otac mu reče: »To je zaista

dobar gospodin, a ti ćeš se zacijelo ukazati vrijednim toga poklona, Vilko! Ja mislim, divokoze će doskora osjetiti, da tuj u dolini obitava jedan strijelac više! Bog neka blagoslovi dragoga toga gospodina, on je nama zaista učinio mnogo radosti i veselja, dok je boravio ovdje.«

PROVIDNOST GOSPODNJA.

Petar Smilovan nije se prevario u svojem mišljenju. Nije dugo potrajalo, a Vilkova je puška pucala visoko po brdinama i po najudaljenijim ledenjacima, pa bi rijetko izašao mladi taj lovac, a da se ne bi vraćao kući s plijenom na leđima. Glas o njemu kao o smjelom i vještom lovcu raširio se na daleko i široko, a k tomu su, nakon pohoda slikara Milu ina često i često dolazili stranci u dolinu i htjeli da vide slapove, osobito Uri-potok. Uvijek bi pitali za Vilka i nijesu htjeli, da ih drugi tko vodi do njega. Vilko bi se pokazivao uvijek spremnim, da im bude provodičem, jer bi ga za trud njegov obilno nagrađivali, pa je znao mnogi lijepi novac donijeti kući sa svoga puta, no nikada ne htjede da ga pridrži, već bi ga uvijek predao majci. Time su se opet malo poboljšavale prilike u maloj alpskoj kolibi, pa nije dugo potrajalo, te je opet dvanaest koza paslo po alpskim livadama, što su sve pripadale Petru Smilovanu i zacijelo nijesu bile najlošije u selu. Strani putnici, umjesto da po vremenu manje, sve su to više dolazili i zahtijevali napokon, da ih Vilko sprovađa još i dalje po zemlji, pa bi ga ne rijetko zadržali kod sebe po cijele tjedne za redom. Tako dogodi, da je Vilko malo po malo postao tako slavnim provodičem po Alpama, kao što i lovcem na divokoze, a isto tako rasli mu i dohoci, od čega je samo najnužnije potrošio za svoje

potrebe. Bilo mu je dapače veliko veselje, da je mogao sve dati svojim hraniteljima i time im dokazati svoju najusrdniju zahvalnost, što mu ispunjavaše dobro i vjerno srce. U koliko je mogao koristiti svojima, u toliko mu se vraćala prijašnja veselost. On je vidio, da nije na teret svojim dobrim hraniteljima, da im je zbilja mogao vraćati, što su oni dobra i mila učinili za nj, i to mu je ispunjavalo dušu zadovoljstvom i učinilo ga tako sretnim, da u buduće nije više želio, da se išta promijeni u njegovu životu. Dobri mu hranitelji znali su naprotiv cijeniti vjerno srce miloga dječaka i ljubljahu ga neprestano sa jednakom ljubavlju, kao i svoju rođenu djecu. Često, često radovao se otac Smilovan tomu, da je to ostavljeno bez postojbine dijete primio za svoj stol i privinuo na svoje srce, jer je Vilko u istinu postao za nj prava blagodat. Imanje mu se množilo; on, najsiromašniji u selu, posta doskora najbogatijim od svijuh svojih susjeda, jer sjemence kršćanske dobrotvornosti, što ga bješe posijao, uzdajući se u božju pomoć, donosilo mu sve krasnije, umiljnije plodove. I tako bijahu svi skupa, pa i jedan s drugim, zadovoljni, a Vilko najzadovoljniji, jer nije trebao više biti zabrinutim za ljubljene hranitelje. Imao je doduše i on kojekakovih neprilika, jer su drugi provodiči po okolici zavidali mladomu dječaku njegovu dobru zaslužbu, pa su gledali, da mu kojekako naškode i usprkos rade, ali se Vilko zato nije iedino i ljutio i nikad mu ne pade na um, da im vrati zlo za zlo, mržnju za mržnju, zavist za zavist. Iskreno, pošteno i pravedno išao je svojim putem, nikomu se ne bi nametao, nikojega protivnika ne bi klevetao, no ne bi nikada ni odbio stranih putnika, kad bi ga zatražili, da ih vodi. Tako nije trebao sebi ništa spočitavati, a ipak je služio novaca dosta, da je time mogao biti sretan i zadovoljan.

No sad nam valja ostaviti Vilka i poći daleko od njega tamo preko kopna i mora, gdje se pridesio događaj, što ima raširiti jasno svjetlo o podrijetlu nebogoga, namjerice u svijet odbačenoga dječaka.

Lord Sajmur, bogat i odličan engleski plemić, preselio se bio po prilici godinu dana iza gore ispripovijedanih zgoda iz

svoga seoskoga dvorca u London, gdje bi ne rijetko davao sjajne gozbe i skupljao oko sebe najotmenije društvo velike britske prijestolnice. Iz malene uske alpske doline u Švici povest ćemo svoje čitatelje u sjajne dvorane lordove; iz priproste veličine krasne prirode u raskošnu sjajnost palače, gdje se sve bliještilo od zlata i dragulja, gdje je šuštao baršun i svila, gdje su ogromna zrcala stostruko odrazivala rijeku svijetla od stotinu svijeća i gdje nije ničega uzmanjkalo, što može moć neizmjerna bogatstva sjediniti krasna, dragocjena i sjajna.

Lord je Sajmur u ostalom najplemenitije upotrebljavao svoje bogatstvo. Ljubio je umjetnosti, pa su mu za to dvorane bile napunjene skupocjenim umotvorinama, čemu bi se često divili njegovi gosti. Pa i danas svraćala je na sebe pažnju gosti neka slika, što ju je lord Sajmur tek jučer kupio za znamenitu svotu novaca, te je izložio u nekoj društvu otvorenoj sobi. Slika prikazivaše neki alpski kraj s divnim slapom, sa pećinom i srebrnim gorskim glavicama, što su gotovo stršile nebu pod oblake. Veličajna i divotna uza svu jednostavnost, pobudila je slika najživlju pažnju i sveđer se skupljahu gosti pred njom, pa je promatrahu kličući od udivljenja.

»Zaista prekrasna, divna slika, lorde Sajmure,« reče neki čovjek, vrlo otmena vida, domaćinu, koji mu je stajao sa strane. »Veličanstvenost alpske prirode tako je vjerno prikazana, da bi čovjek mislio, da se nalazi usred brdina Švicarske. Velik i slavan slikar mora da je, tko je tu sliku nacrtao.«

»Velik — da! Slavan — ne, ako ne postane možda, kako se nadam, po toj slici, moj kneže,« odgovori lord Sajmur. »Slikar još je mlad čovjek, a to mu je prva slika, što ju je kao plod svojih putovanja predao sudu poznavalaca u izložbi umjetnina. Tamo vidjeh tu sliku, pa ne samo da sam je kupio onim časom, nego sam odmah naručio i tri druge slike u mladoga slikara, koji ju je slikao.«

»To ste me samo pretekli, gospodine,« odvrati knez, »jer priznati mi je, da i ja vrlo želim vašemu slikaru dati posla. Je li on u Londonu?«

»Evo ga ovdje, moj kneže,« odgovori lord Sajmur smiješeći se i pokazav na mlada čovjeka, koji je, žareći se od radosti, slušao te pohvale, namijenjene njegovim slikama. »Molim vas, dragi gospodine Milutine, stupite bliže! Njegova Visost knez želi vas upoznati.«

Zarumeniv se čedno, ali slobodno i pristojno, stupi Milutin, naš stari znanac iz Švicarske, pred kneza i duboko mu se nakloni. Bilo je vidjeti, da se knezu milio mladi taj umjetnik, jer ga je promatrao prijaznim pogledima, a onda progovorio s njime nekoliko dobrohotnih riječi.

»Vi ste tuj zaista naslikali remek-djelo, gospodine,« reče on. »Kada ispunite obveze prema momu prijatelju Sajmuru, vrlo bih želio, da biste posvetili i meni koju čest svoga vremena. S ovom slikom tu stupiste u prvi red umjetnika, pa ja već vidim dobro, da se čovjek može požuriti, hoće li da od vas crpe koju korist.«

»Vaša je Visost premilostiva,« odvrati Milutin svojim iskrenim, poštenim načinom, »jer mi je priznati, da zaslužujem jedva polovinu Vaših dobrohotnih pohvala. Slika prikazuje predivnu neku švicarsku okolicu, u koju me uvede sretan slučaj u obliku premiloga nekoga pastirčeta s najdražesnijim licem na svijetu.«

»Ah, dederte nam pripovjedite, to bi moglo biti zanimljivo,« reče knez, spustiv se na stolac, dok su okolo stojeći stupili natrag u polukrug, no ipak ne tako daleko, da ne bi mogli bili čuti Milutinove pripovijesti.

Dvorana bijaše jasno rasvijetljena, golemi svjetionici bacahu svoje zasljepno svjetlo i u najudaljenije kutove, pa su se sad mogle opaziti i dvije gospođe, koje bijahu odaljene kojih desetak koračaja od hrpe slušatelja i sjedjelje u grmlju umjetno načinjene sjenice od drveća: naranče, mrčike, (mirte) i zlolijesine (oleandra), te kao da su već duže vremena nešto šaptale među sobom.

»Zar vas ništa ne može da razveseli, draga gospođo Vilforice?« zapita jedna od njih drugu, dok su još gospoda stajala okolo slike. »Usred ovoga sjaja i raskoši, sred veselih i zado-

voljnih gosti, vi ste uvijek tako žalosna, blijeda obraza i sjetnih očiju, i nikoji smiješak ne može da rastjera na čas bar vaše žalosti.«

»Kako da se veselim s veselima!« odvrati Vilforica, nježno kimnuv glavom. »Nikada, nikada ne mogu zaboraviti svoga Vilima, svoga slatkoga, srdačnoga dječaka. Ta vi znate, koja li me strašna kob slomila i u jeditom satu uništila sve cvijeće moga života!«

»Sjećam se malo, ali ne već točno,« otpovrnu gospođa Sajmurica. »Vi ste izgubili svoga muža, a skoro zatim i svoje jedino dijete, krasnoga dječarca? Nije li tako?

»Ah, da je, da je bar tako,« reče gospođa Vilforica, »onda bih se pokorila volji božjoj i napokon našla utjehe u misli, da je moga Vilima zapalo vječno blaženstvo. Ali sve do ovoga časa ne znam, da li mi dijete živi ili je umrlo. Neprodirljiva koprena pokriva tu tajnu. O bože, da živi, možda uzgojen u bijedi, u grijehu, u zločinstvu, kako strašno!«

»Ali kako to, gospođo Vilforice, kako to?« zapita je sa živahnom sućuti gospođa Sajmurica. »Vi ne znate, da li vam dijete živi? Zar su vam ga oteli? A ja sam čula, da se utopilo u ribnjaku na vašem dvorcu.«

»Da, to se mislilo; to sam mislila i ja isprva, ali doskora stadoh sumnjati o tom, a ta sumnja, što je ne mogu ugušiti, truje mi cijeli moj život. Sudite sami, draga prijateljice! U noći kad mi je umr'o muž, nestade i moga Vilima. Od smrtne postelje dragoga svoga muža pođoh u sobu, u kojoj spavaše dijete. Moje srce bijaše prekinuto, moj duh poremećen nenaknadivim gubitkom moga muža. Podavši se posvema najgrčoj boli, opazim sad, da su zavjese okolo posteljice djeteta mi zastrte, pa mišljah, da spava. Suze mi tecijahu, prođe i dobrano vremena, dok sam zadobila snage, da se bar malo saberem. Napokon približih se krevetu svoga djeteta u nadi, da ću gledajući mališa, tu najdražu ostavštinu svoga muža, naći utjehe i okrepe. Drhtavom rukom odastrijeh zastore, a moga dječarca, moga Vilima ne bijaše. Vrata k shodu bijahu otvorena, dolje bijaše ribnjak, prva mi misao bijaše, da se dječarac uspuzao na ogradu

shoda i sunovratio se u dubinu. Sa strašnim svojim vapajem dozovem služinčad k sebi; u malo riječi razjasnih sve. Pohitismo dolje, pretražismo čitavi ribnjak, ne bi li našli dijete, ali ne nađosmo ništa, do li lešine psetanca, što je znalo bdjeti uz krevet moga dječarca, a Vilimu — ni traga. Opet i opet pretražismo dubinu ribnjaka, ispustismo vodu, prerovasmo mulj — i uzalud! Dijete osta izgubljenim, na nedokučivi način izgubljenim i nikojim istraživanjem ne uđosmo mu u trag. Sam Bog znade, što je postalo od tog ubogog, dragoga dječarca!«

»Pa nijeste li imali razloga sumnjati bud na koga, koji bi mogao bio počiniti zločin na dječarcu?«

»Ni na koga!« odvrati gospođa Vilforica sa suzama u očima. »Jedini čovjek, komu bi moglo biti od koristi, da mi nestane dječarca, bijaše brat moga muža, baštinik njegovih imanja, sadanji lord Vilfor, koji stoji tamo do kneza. Njemu je moglo smetati dijete, samo i jedino njemu, ali on ne bijaše tada u Engleskoj, nego se vraćao iz istočne Indije u svoj zavičaj. Istom nakon pol godine, kako nesta dječarca, prispio je on, a njegova bol za izgubljenim bratom bijaše tako iskrena, da u opće ni pomisliti ne mogu, da bi on bio kadar počiniti takav zločin. On je najnježnije i najobzirnije postupao sa mnom, gledao me utješiti i pridići me, kada sam potonula u svoju duboku bol, pa bilo kako mu drago, ja ne mogoh ni najmanje posumnjati na njega. Kako mogaše on biti kriv mojoj nesreći?«

»Pa ipak vrlo upada u oči, što je tako bez traga nestalo dječarca,« reče gospođa Sajmurica. »Lord Vilfor ne sviđa mi se, on ima nešto u svom obličju, što mi zadaje straha od njega, što me mrzi i čega se zgražam! Čega nije sam učinio, nije li mogao dati učiniti po kakovu nitkovu, kojega je podmitio? Gledajte samo, draga gospođo, kakav je namršten, divlji i strašan vidjeti! On je čovjek, o kom ne mislim ništa dobro, što više, od njega bih mogla očekivati svako zlo.«

U istinu bijaše lord Vilfor čudna vida, što je moglo svakomu lasno upasti u oči. U času, kad je gospođa Sajmurica izgovarala posljednje riječi, načinio se polukrug okolo kneza, a lord Vilfor jasno rasvijetljen tracima svjetla od svijeća, sta-

jaše kraj njega, upravo naprotiv obiju gospođa, koje su mogle tačno promatrati obraz. Dubok, prijeteći nabor namrštio mu čelo; obrve, ispod kojih vrcahu plahe strijele na slikara, bijaše mrko skupio, a donju usnicu grčevito griskao zubima.

»Zaista, ja ga se plašim,« reče gospođa Vilforica tiho. »Takova ga još ne vidjeh nikada! Što mu se moglo dogoditi?«

»Tiho, tiho, draga prijateljice!« šaptaše gospođa Sajmurica. »Poslušajmo mladoga slikara; čini mi se, kao da će njegove riječi odgonetnuti tu zagonetku!«

Obje gospođe sjedahu posve mirno, kadšto bi bacile po koji pogled na lorda Vilfora i uz to slušahu slikarovu pripovijest. Milutin kazivaše posve prosto, kako je došao u neku skrovitu malenu švicarsku dolinu, tamo našao neko pastirče i uzeo ga za provodiča na nekakav predivan slap. Živo opisivaše dolinu, dječaka, njegove hranitelje, malenu alpsku kolibu, preopasni put do Uri-potoka, srčanost i vještinu Vilkovu i priopći im napokon, kako je taj mališ djetetom od tri, četiri li godine, čudnovato dospio u onu dolinu.

Svi slušahu tu pripovijest s najživljom pažnjom, no kao da se najviše ipak kosnula lorda Vilfora, jer je često i nenadano sad blijedio, a sad se rumenio u obrazu, velike se kaplje znoja blistale na namrštenom čelu, a njegova koljena stadoše gotovo klecati pod njim, jer se grčevito držao za naslon stolca, na kojem je sjedio knez.

»Gledajte, gledajte!« prišapnu gospođa Sajmurica svojoj prijateljici. »Strašna li izraza u licu vašega djevera! Bojim se, ostavit će ga svijest, past će.«

Gospođa Vilforica ne mogaše da joj odgovori, sama se ćutjela kao skršenom i kao da će se onesvijestiti. Priprosta pripovijest slikarova potresla ju je ća u najdublje dubine duše, blažena neka slutnja probudi se u njoj, kao da bi onaj izloženi dječarac, onaj Vilko, mogao biti njeno dijete, kao da se napokon divnim promislom božjim pojavio trag, koji bi slijediti trebalo i već htjede da strese sa sebe tu ukočenost, što je tako oslabljuje, a ipak ushićuje i da se baci na slikara, da ga po-

bliže popita — kad je ovaj uzeo neki veliki crtežnik sa stolića i smiješeći se rekao:

»Možda bi vas zanimalo, moj kneže, da vidite sliku onog dražesnoga, meni nikad nezaboravljenoga dječaka. Ja sam je narisao u svoj crtežnik — i evo je — vjeran prijecrt njegovih lijepih, prijaznih, bistrih poteza.«

Knez uze crtežnik, baci jedan pogled u nj i uskliknu od čuda.

»Koli dražestan dječak! Gledajte samo, moja gospodo!« reče.

Gospoda se skupe okolo njega, ali najedanput se kroz njihove redove protisnu blijeda, krasna gospođa, sa svojom bijelom, drhtavom rukom maši se za crtežnikom i uze ga k sebi. Jediti pogled — i tad kriknu u sav glas: »Milostivi Bože, on je! To je moje dijete, moj Vilim!«

Dalje ne uzmože gospođa Vilforica ništa reći. Blaženo iznenađenje svlada je i ona klone bez svijesti u naručaj svoje prijateljice, gospođe Sajmurice, koja ju je uzastopce slijedila.

Sva gospoda, pa i sam knez, potrudiše se, da gospođu Vilforicu privedu k svijesti i za čas otvori ona opet oči. Njen pogled tražio joj djevera; njega je nestalo. No briga nju za njega! Ona spopade ruku mladoga slikara, izvadi medaljon iza pojasa i pruži mu ga.

»Uzmite, uzmite i poredite ovu sliku s onom tamo,« reče.

Milutin prihvati medaljon i nije se mogao uzdržati, a da ne uskrikne od čuda. »Zaista, sličnost je očita, milostiva gospođo!« reče on. »Jeste li toga dječaka već prije vidjeli? Isto je lice, kao i ono u mom crtežniku. Izvolite porediti i vi, kneže!«

»Nesumnjivo, draga moja gospođo Vilforice,« reče knez. »Ali što vas može potresti tako žestoko? To su samo dvije slike od jednoga te istoga dječaka.«

»Nijesu, nijesu,« odvrati gospođa, »ovo je slika pokojnog moga supruga, kad je bio slikan kao dječak od dvanaest godina, a ovo, Bože moj, ne mogu sumnjati dulje, ovo je slika njegova sina, pred više godina ugrabljenoga mi djeteta!«

Sućut, što praćaše ove riječi, bijaše općenita.

»Duše mi, gospodo, vi biste mogli imati pravo,« reče knez. »Sličnost je preočita, a slučaj odviše čudnovat. Moglo bi što i biti na stvari. Ali da čujemo, gospođo, kada vas je zadesila ta nesreća, da ste izgubili svoje dijete?«

Gospođa imenova dan i sat.

»A sada, dragi moj gospodine Milutine,« obrati se knez slikaru, »možete li nam kazati, koje godine i u koje doba bijaše taj dječarac izložen u onoj švicarskoj dolini?«

»Posve točno moj kneže; taj me dječak tako zanimao, da sam sve, što se ticalo njega, vrlo brižno zapamtio. Mali je dospio petoga travnja godine 18** u dolinu, a neki ga Petar Smilovan uze pod svoje.«

»To se sudara,« reče knez, »u svem je razlike deset dana, od prilike toliko vremena, koliko čovjek treba, da dospije iz Engleske preko mora u Švicarsku. Želim vam sreću, gospođo Vilforice! Vi ste opet našli svoje dijete; barem ja za svoju osobu ni najmanje već ne sumnjam o tom.«

»Bože milosrdni, premilostivi Bože, daj da se ispuni blažena moja nada!« reče gospođa Vilforica s izrazom rajske sreće. »A vi, moj gospodine,« okrenuvši se k Milutinu, »biste li htjeli biti na pomoć majci, koja ide, da potraži svoje dijete? Biste li se dali mojim vrućim prošnjama skloniti, da me pratite?

»Nije potrebno, da me molite, gospođo,« odgovori prijazno slikar. »Već sam bio i sam odlučio, da vam se ponudim za provodiča i molim, izvolite samo zapovijedati sa mnom po volji.«

»To je lijepo od vas, dragi moj gospodine,« progovori knez prijazno i potrepta dobrohotno mladoga slikara po ramenu. »Putujte i povratite nježnoj materi njenoj dijete. Uvjeravam vas, da ne će biti vaša šteta, ako izgubite nekoliko tjedana vremena.«

»Pa da izgubim i godinu dana, Vaša Visosti, ja ne bih na to pazio, jer znam, kolika će biti radost, kad dovedem tomu milomu dječaku njegovu majku. Kad, milostiva gospođo, zapovijedate, da otputujemo?«

»O, ja molim, odmah,« odvrati gospođa Vilforica. »Ni časka ne ću časiti. Sutra ujutro treba da smo već u Doveru i da otplovimo dalje. O Bože, pomislite majku, koja traži svoje dijete, svoje već godine i godine oplakivano, neprežaljeno dijete — može li ona i časa časiti dulje, no što je o i prijeke potrebe?«

»Ne, ne, milostiva gospođo; ja sam smjesta pripravan,« reče Milutin. »Požurit ću se kući, da pripravim najpotrebnije, pa ću onda izravno doći u vašu palaču.«

»Tako je pravo, moj dragi,« reče knez. »Vi mi se sve većma milite! Uzmite moja kola, ona će vas odvesti kući, pa onda do gospođe! Ne prigovarajte! Još bi vas molio, kad se vratite u London, da me ne zanemarite, nego da me što prije pohodite. S Bogom, gospodine! A vama, gospođo, želim blagoslov na put!«

Gospođa se Vilforica oprosti sa svojom prijateljicom i odveze se kući, gdje bezodvlačno dade sve pripraviti za put: kovčege napuniti, kola izvući iz kolnice i naručiti poštanske konje. Pa još prije, nego što ovi dođoše, prispio je Milutin, kojega uvedoše gospođi Vilforici, gdje je morao još jednom opširno pripovijedati čudnu zgodu, što ju je doživio u Švicarskoj, a koja je imala uroditi tako znamenitim posljedicama.

»Ja nimalo ne sumnjam, milostiva gospođo, da ćete naći dječaka i prepoznati u njemu svoga sina,« završi on svoju pripovijest. »Božji je prst, koji me dovede u dolinu, gdje mi je valjalo upoznati dječaka! I opet je božji prst, koji me dovede k lordu Sajmuru, gdje sam našao vas, milostiva gospođo i učinio, da se otkrila tajna, s koje možda ne bi nikad bila dignuta koprena, da nijesam, kako se nama čini, sasvim slučajno pohodio onu posve zabitnu dolinu, da mi ne pade na um, naslikati krasno obličje dječakovo u svoj crtežnik, da ne bijaše uljudnosti kneževe i da nijeste napokon isto tako na oko posve slučajno bili prisutni u dvorani.«

»Jest, doista, u svim tim prilikama, što su tako priproste, a ipak se tako čudnovato sukobile, upoznajem i ja mudru i blaženu providnost Višnjega,« odgovori gospođa Vilforica.

»Često, često, molila sam u tihoj noći Boga, da mi vrati dijete i nuto, Gospod nije zabacio moje skrušene molitve, nego joj dao, da nađe mjesta kod njegova svetoga prijestolja. Da, u svem, o Bože, vidi se Tvoje upravljanje,« dodade ona s pogledom, uzdignutim k nebu, »a ja se dvostruko pouzdajem u Tvoju milost! Hodite, mladi moj prijatelju! Moje me srce goni k mojemu djetetu, a svaki izgubljeni čas gori mi kao vatra na duši!«

Pohitiše dolje, stupiše u kola, što su već stajala spremna i odjuriše uzagrepce; posvuda bijaše noć, a na nebu blistahu zvijezde, kao što su zvijezde preblažene nade u srcu najsretnije majke.

KAKO TKO SIJE, TAKO I ŽANJE.

Iste noći, jedva pol sata prije, nego što je otputovala gospođa Vilforica, jurila su laka putna kola, za koju su bila upregnuta četiri brza konja po cesti put Dovera. Osim poštovože sjeđaše samo jedan jediti čovjek u kolima. Utonuvši u strašne misli, ležaše u jednom kutu, pa bi se samo kadšto uspravio, da poštovožu potakne prijetnjama, kletvama i obećanjima na sve veću brzinu. Konji jurahu s vjetrom kao okladu, ali čovjeku u kolima nije ipak ta vožnja bila dosta brzom. »Naprijed, naprijed!« vikaše. »Ošini konje bolje, pro . . . . . pseto, ili ću ti zrno protjerati kroz glavu! Naprijed što brže možeš! Svaki čas, što prije dospijemo na postaju, donijet će ti po koji dukat! Naprijed, naprijed!«

»Ali konji će mi se srušiti pod kolima, gospodine!« odvrati poštovoža.

»Neka se sruše, samo da izdrže do prve postaje!« poviče čovjek divljim glasom. »Samo dalje, dalje! Za svakoga konja, koji pade, dvadeset dukata. Hura, momče! Vozi, da sve iskre vrcaju!«

Poštovoža ošinu konje; bijesno jurahu uzagrepce dalje po ravnom drumu, grive im zujahu u vjetru, iskre vrcahu ispod njihovih kopita, kuće i drveće proletješe kao sjene kraj kola. Sad bijaše putnik, komu se bilo tako žurilo, napokon kao zadovoljan; opet se nasloni na jastuke. Ali za malo časa već opet

poskoči, stade se bojažljivo ogledavati po drumu i onda opet zagrmi na poštovožu, neka konje šiba bičem ma i do krvi. Tako odmicahu bez odmora, bez počinka dalje; konji su, da tako kažem, gutali put pred sobom, oblaci se prašine vitlahu, putnik vikaše »naprijed, naprijed,« poštovoža pucketaše bičem; napokon prispješe na postaju.

»Vi ćete biti zadovoljni, gospodine!« reče poštovoža.

»Konje, konje!« vikaše putnik. »Evo ti trideset dukata! Ali konje amo! Hiti mi se!«

Novac podade konjušarima i poštovožama krila. Za čas upregnuše nova četiri pastuha i s isto tako bijesnom brzinom odjuriše kola. Prije nego što je svitalo, doveze se putnik u Dover, pohiti u luku, najmi za veliku svotu novaca parobrod, koji je mogao odmah krenuti, dade spremiti na nj kola i svu svoju prtljagu i parobrod zaplovi u pučinu morsku. Slabi posmijeh razvedri mrko obličje putnikovo, kad su velike lopate na kotačima snažno grabile vodu i lađa jurila preko valova brzinom ptice.

»Kapetane, kad polazi opet prvi parobrod put kopna?« zapita.

»Ne prije podneva, gospodine!« odvrati kapetan.

»Ah, dobro, vrlo dobro,« mrmljaše putnik zadovoljno. »Nemojte štediti svoga uglevlja i stroja, gospodine! Meni se žuri, pa ću vas darežljivo naplatiti. Za koliko sati možete prispjeti u luku prije, nego parobrod, koji odlazi prvi za nama?«

»Dvanaest sati prije, gospodine, ako nema zapreke.«

»Recite osamnaest, a ja ću vam podvostručiti prevozninu. Žurno, gospodine, svaki mi sat vrijedi zlata.«

Začuđeno pogleda kapetan svoga putnika, ali sjaj zlata preoblada i njega. Kimnu glavom i pohiti dolje u prostor, gdje se loži vatra, izda svoje zapovijedi, a grijač baci nove gromade uglevlja na žeravicu ispod praznoga kotla. Nije dugo potrajalo, a stroj stade s bijesnom žestinom okretati kotače, valovi se pjenjahu, a brod šikljaše s podvostručenom brzinom po vodi, koja je šumjela.

»Mi ne ćemo za osamnaest, nego za dvadeset sati odmaknuti ispred drugoga broda uz ovu brzinu,« reče kapetan svom putniku.

»Vrlo dobro, gospodine,« odgovori putnik. »Ne će vam biti na štetu, ako me brže prevezete.«

Kao vatren brzac-konj s bijesnom žurbom letjela je parnjača po sjajnoj površini vode i ostavljala za sobom oblake pare, što su sukljali iz dimnjaka. Sve se više vedrilo mrko lice putnikovo, koji bi s dalekozorom u ruci često razgledao morsku površinu za sobom i zadovoljno tr'o ruke, kad nije ništa zamijetio, što bi ga moglo bilo zabrinuti. Sve lađe, što su jedrile u istom pravcu s parnjačom, preteče ona, sve ostavi već nakon malo časova daleko iza sebe. Kao laki let lastavičin, što prkosi otporu zraka, tako je prkosila i lađa otporu valova i takmila se u brzini s pliskavicom (delfinom), koja se žurila igrajući se u bistrim valovima. Mornari na tuđim lađama, pokraj kojih je prohujala lađica, buljili su smeteno u čudnovatu tu pojavu; ali prije no što su odahnuli od svoga začuđenja, već je parobrodić prohujao kraj njih i iščezao na krilima pare u daljini.

»Da, majčina ljubav bijaše brza, no bržom od nje kao da bijaše nagon zle savjesti, strah, da se ne otkrije sramotan zločin gadne pohlepe, koja nije htjela da dade oteti sebi plijen.

Putnik bijaše, jedva je i potrebno da ga imenujemo, lord Slavomir Vilfor, djever gospođe Vilforice, komu je po smrti njegova brata i poslije, kako je nestalo maloga Vilima, pripala bogata baština, što ju je oteo dječaku. On bijaše onaj, koji je oteo dijete materi i odveo ga potajno iz Engleske u Švicarsku, da ga tamo izvrgne siromaštvu, bijedi i zaboravi. Mislio je, da njegovo strašno djelo ne će nikada doći na vidjelo, da sjeme zla, što ga je posijao opakom rukom, ne će nikada niknuti i dozreti do strašne žetve. Godine, mnoge godine prođoše, pa ga nijesu prevarile u nadi. A sada, kao grom iz vedra neba snašlo ga otkriće slikarovo. Majka, koja bijaše tako dugo nesretnom, upozna svoje dijete — morala ga naći; koprena, što

tako dugo zastiraše sramotnu tajnu, morala se dignuti, zločinac morade dopasti sudu i kazni!

Sve to bilo je jasno u duši lorda Vilfora, kad je potajno ostavio sjajne sobe lorda Sajmura i vratio se u svoj stan. Što da učini, što da počne, da izbjegne toj porugi, koja bi mu nanijela vječnu sramotu i prisilila ga, da oteta imanja povrati pravomu baštiniku? Samo novo, još crnje zločinstvo od prvoga moglo bi ga spasti, a lord Vilfor nije uzdrhtao pred takovim zločinstvom.

»Dječak mora umrijeti; njega mora nestati s lica zemlje prije, nego ga opet nađe majka!« To bijaše tamna misao, što mu ispunjala dušu, kad se opet oporavio od prve omame, u koju ga stavi čudno otkriće slikarovo. Tko je već jednom učinio prvi korak, tko je počinio već koji zločin, taj rijetko kad zazire od drugoga. Lord Vilfor promišljavaše, mozgaše. Lasno je upoznao, da će majka bezodvlačno otputovati put Švicarske, da izgubljeno dijete privine na srce. Njemu je valjalo biti bržim od nje, valjalo mu je preteći je, valjalo mu odstraniti svjedoka svoga čina. Odmah naruči konje, spremi kutiju s novcima u kola, pa dok se još majka borila s uzbuđenom svojom dušom, jurila su već zločinčeva kola po drumu put Dovera.

»Sve ide dobro,« promrmlja, kad se pomolila iz mora maglom zastrta obala Njemačke. »Za osamnaest sati odmaknuo sam ispred nje, a taj ću odmah podvostručiti putujući dan i noć i puneći džepove poštovozaca zlatom. Trideset i šest sati odmaka! Dječak je izgubljen, a majka mu ne će ništa naći od njega, do li razmrskane lješine u kojem ponoru. Sreća je sa mnom, a ja nijesam luda, da je ne bih upotrebio.«

Bez ikakve nezgode prispije parobrod na njemačku obalu. Lord Vilfor isplati kapetanu vozarinu, dobaci i brodarima šaku zlata, naruči iznovice poštanske konje i odjuri dalje. Zlato je i ovdje počinilo čudesa. Sve bliže i bliže hrlila je propast nebogomu Vilku, koji u svojoj švicarskoj dolini nije ni slutio, kako mu je blizu nad nevinom glavom lebdjela najveća pogibao. Strašna propast, što prijećaše Vilku, bijaše gotovo neizbježiva. Srce lorda Vilfora otvrdnulo je za svako smilovanje, za svaku

sućun i on je odlučio, da svoje opako djelo ovjenča još strašnijim činom: Kuglo, vječna sramota i prosjačka torba čekahu ga, ako ne pođe dalje na putu zločinstva. Kad bi nestalo dječaka, bio bi siguran. Što mu bijaše do života djeteta, na koje je mrzio već od poroda? Njegova bi smrt zastrla prošlost neprodirljivom koprenom; njegova bi mu smrt obezbijedila bogatstvo, vanjski sjaj i čast. Kako će ga poslije toga zločinstva mučiti savjest, kako će za to odgovarati Bogu, što je uništio svu sreću nedužnomu djetetu i nedužnoj majci, za to nije pitao lord Vilfor. On je samo slijedio divlji nagon za pohlepom i mržnjom i mislio jedino, kako da uzdrži sama sebe.

Jednoga dana stadoše neka četveroprežna kola pred gostionicom, u kojoj su se obično skupljali provodiči po Alpama, a lord sam skoči iz njih i upita za provodiča, koji bi ga mogao odvesti do Uri-potoka. Neko mrko zadovoljstvo vidjelo mu se na licu. Dobio je dosta vremena; gospođa Vilforica nije mogla prispjeti prije večera drugoga dana, jer teško da se je, kao što on, bez počinka vozila po cijele noći.

Dođe čovjek, koji se ponudio, da će ga voditi. Lord Vilfor namršti čelo. Nadao se je, da će dječak biti jedini provodič k Uri-potoku, kako je razabrao iz pripovijedanja slikarova. Međutim nadvlada svoju zlovolju i upita za Smilovanova Vilka.

»Njega nema ovdje, gospodine,« reče krčmar. »On stanuje dalje gori za bregovima u dolini.«

»Ali meni je rečeno, da je on jedini pouzdani provodič k slapu,« odvrati lord. »Put onamo da je vrlo opasan, a ja ne bih želio da komu god povjerim svoj život.«

»Put nije više tako pogibeljan, kako je bio, gospodine,« odgovori krčmar. »Na najopasnijem mjestu, gdje se prije moralo prekoračiti bezdan, sad je postavljen most, dakako samo od nekoliko stabala, ali jak i čvrst dosta, da čovjek bez svake brige može prijeći po njemu.«

Lord se Vilfor zamislio. »Dobro,« reče napokon provodiču, »pokušat ću s vama; idite naprijed.«

Provodič bijaše spreman i nakon višesatnog putovanja dospio je lord Vilfor na mjesto, gdje slikar Milutin u malo da-

nije izgubio život i svoj crtežnik, da ne bude prisutnosti duha i vještine Vilkove. Uski put uzduž pećine bijaše još nepromijenjen, no na mjestu, gdje je valjalo zaviti okolo kuka, a u prijašnje doba i prekoračiti bezdan, ležaše nekoliko sirovih i prosto okresanih stabala, a na njima pričvršćen naslon tako, da se moglo sada prijeći na drugu stranu bez svake opasnosti i muke.

Lord Vilfor promatraše mrka oka uski taj kršni put most i strašni ponor u vrtoglavnoj dubini.

»Pa moramo li onamo prijeko, da dođemo do slapa?« upita.

»Jest, gospodine!« odgovori mu provodič. »Put uzduž pećine do mosta nije dabome baš zamamljiv i vidjeti je dosta opasnim, ali se zato ne trebate bojati, samo ako hoćete puzati prijeko, onda vam jamčim svojom glavom, da ću vas sigurno prevesti na drugu stranu.«

Lord Vilfor kimnu glavom. »Ne,« reče, »moj život mi je odveć drag, a da ga stavim na kocku radi kakova slapa. Volim poći do Štajbi-slapa; put onamo poznat mi je, pa ne trebam, da me dalje sprovodiš. Evo ti novaca — pa idi!«

»Ali gospodine, da hoćete pokušati, zaista nema nikakove pogibli!«

»Ni riječi više čovječe! Ti ćeš se vratiti u gostionicu i reći krčmaru, da ću ja možda tek sjutra doći onamo. Idi — željan sam počinka i hoću da budem sam.«

Premda se provodič čudio neobičnomu ponašanju strančevu, ipak se ne usudi prigovoriti ništa, nego se udalji, posve zadovoljan s obilnom nagradom, što mu je dade tuđin. Lord Vilfor sjede na pećinu i ne maknu se, dok nije provodič zaminuo u daljini. A onda ustade, približi se uskoj, kršnoj stazi, baci se na koljena i stade puzati bez straha prema mostu, kamo je sretno i prispio. Došavši na kraj opasnoj stazi, što se ovdje pro-širila, uspravi se i promatraše vrlo pomnjivo slabi podmostak, što se savijao prema suprotnoj strani. Točno i pomnjivo pro-matraše njegove temelje, prodrma snažnim rukama brvna, pa kad se namah maknula iz svojih vezova, nasmiješio se zlorado. Na to ih poravna, kako su i prije bila, promatraše još koji

časak svoje djelo, pa se povrati uskom, kršnom stazom opet na prijašnje svoje mjesto.

»Sve je dobro,« promrmlja u sebi. »Moj put nije bio uzaludan! Jedanput samo gurnuti i svršeno je, a nitko ne će moći reći, da sam ja krivac toj nesreći, što se slučajno dogodila. Sad valja natrag, a Vilko Smilovanov bit će provodičem.«

Još jedared pogleda most, nasmjehnuv se zlobno i zaputi se brzim i odlučnim koracima u dolinu, gdje bijaše mirna koliba Petra Smilovana. Koze penjahu se po obližnjim pećinama, kad je prispio onamo, a u blizini kolibe sjedaše snažan, krasan dječak na nekoj odvalini i rezuckaše komad drveta, fićukajući uz to poluglasno neki veseli napjev. Lord Vilfor promatraše dječaka nekoliko časaka, te problijedi. Jest, to bijaše on! Ovo pastirče bijaše uzrok onoj slici u slikarovu crtežniku; taj dječak bijaše ono oteto dijete, bijaše sinovac lorda Slavomira Vilfora, sin njegova brata, bijaše Vilim, pravi lord Vilfor, a pred njim stajaše njegov otimač, stajaše brat njegova oca sa strašnim, krvnim mislima.

Lord Vilfor nije mogao više da sumnja! Takov je bio vidjeti i brat mu u mladosti! To bijahu njegovi potezi, njegove oči, njegovi meki svileni uvojci! Kad bi došla dječakova majka, odmah bi ga spoznala kao svoga sina! A ona se već približavaše, mogla bi već sjutradan biti ovdje; ne bijaše dakle časiti časa.

Lord Vilfor sabere se i doviknu dječaku. Glas mu zvučaše oporo i muklo s nutarnje uzrujanosti, no uza sve to skoči Vilko odmah na noge i zapita, što izvoli gospodin?

»Jesi li ti Vilko Smilovanov, provodič k Uri-potoku?« upita lord.

»Jest, gospodine, taj sam ja!«

»Dobro, povedi me dakle onamo; dobro ću ti platiti za to.«

»Ali, gospodine, sunce već naginje k zapadu,« odvrati Vilko. »Mi trebamo tri sata, dok prispijemo onamo, a za šest sati je noć! Ne biste li radije počekali do sjutra? Moj će vas otac rado primiti na stan u svoju kolibu.«

»Ne, momče, meni se hiti, pa ne mogu čekati,« odvrati lord Vilfor. »Dat ću ti dvostruku plaću, ako se pak ustručavaš, onda ću uzeti drugoga provodiča.«

»O ne, gospodine, toga ne trebate,« reče Vilko. »Ja sam dobro mislio, kad vas opomenuh. Meni je svejedno, idem li po danu ili po noći, pa i mjesečinu imamo. A sad kako vas volja; ja sam pripravan!«

»Hajdemo dakle, naprijed!« požuri lord Vilfor. »Časovi su skupocjeni, a ja ću medutim ići naprijed, dok ti doneseš svoje stvari.«

»Ne trebam ništa do li batine, gospodine, pa ću za čas biti kod vas!« reče dječak i odskače do kolibe, a lord Vilfor međutim udari iznovice putem, što ga je tek malo prije prevalio bio. Za koji čas kasnije bijaše već i Vilko uz njega, te stupaše veselo po hrapavoj, kršnoj stazi.

Vilko je rado putnicima kratio čas svojim veselim, prijaznim čavrljanjem. Pa i sadanjemu svomu drugu progovorio bi više puta, pokazivao bi mu krasote puta, opisivao divni vidik na prekrasni slap, što će ga doskora i sam vidjeti svojim očima. No lord Vilfor nije prijaznomu tomu dječaku odgovarao drugim, do li namrgođenim »jest« i »ne« ili ga mrko i divlje poglednuo u iskreno, krasno i bezazleno mu lice. Vilka se vrlo neugodno dojmila ta šutnja i opaki, zlobni izraz strančeva lica, pa je napokon i sam zanijemio, te iđaše šuteći pored njega.

Putujući tako podrug sata, dospješe do uskog, kršnoga puta, gdje im je valjalo puzati na drugu stranu.

»Pazite ovdje malo, gospodine, jaz je dubok!«

»Da, dosta dubok za grob, iz kojega se nitko već ne vraća,« odvrati lord Vilfor sa zlokobnim podsmijehom. »Samo naprijed momče! Ja ću za tobom!

»Samo pazite, dragi gospodine!« reče Vilko. »To je jedino opasno mjesto na cijelome putu, pa kad smo jednom na mostu, onda je sve minulo.«

»Da, da, onda će doista sve minuti!« odvrati tuđin. »Samo naprijed!«

Vilko nije okliievao. Lasno i vješto puzao je po uskoj stazi i zaustavi se blizu mosta, da pričeka svoga druga, koji ga je laganije slijedio. I taj je sretno prošao i razgledavao slabi most, što je preko ponora vodio na drugu stranu. Neka divlja, slavodobitna odluka krijesila mu se iz očiju i izražavala se na njegovu namrgođenu licu.

»Moramo li preko toga mosta?« reče s prividnom zabrinutošću.

»Jest, gospodine, no dosta je čvrst, pa čovjek može smjelo prijeći preko njega.«

»Pokušaj! Ja se ne uzdajem u most!« reče lord Vilfor s pritajenim podsmijehom.

Vilko već podiže nogu, da stupi na most, kad li na jedanput iz daljine zaori nekakova vika, koja se svakim časom približavala. Vilko stade i slušaše.

»Što bi to moglo biti?« zapita.

»Što bi to bilo?« odvrati tuđin. »Šta te briga za to? Naprijed, naprijed! Ne gubimo vremena u taman!«

Opet se razliježe vika, kao da opominje koga u toj zabitnoj kršnoj pustoši. Još jednom okliijevaše Vilko, no njegov ga drug tjeraše naprijed oštrim riječima, a Vilko napokon posluša stupivši smjelo na most i stade koračati na drugu stranu.

»Vidite li, gospodine, most je pouzdan,« reče popostav u sredini i okrenuv se k svomu drugu. »Gospode Bože, ali što je to?« pridoda ustrašenim glasom opazivši divlje nakreveljeno lice lorda Vilfora.

»To je tvoja smrt!« zagrmi lord Vilfor, podsmijevajući se, i gurnu nogom u most, pa ga jednim jeditim udarcem razori, a on se praskajući, lomeći se i tu i tamo treskajući o pećinu, stropošta u bezdan. Još jedan krik nesretna dječaka, da bi ti se srce kidalo, zaori i potrese zrakom, onda se još ču posljednje praskanje i lomljava iz dubine i sve bijaše tiho, opet tiho.

Lord Vilfor, krvnik, okrenu se od ponora i otpuza po uskoj, kršnoj stazi natrag. Bez ikoje nezgode dopre na polovicu vrtoglavne staze, ma da su mu drhtali svi udovi i činio mu se, kao da mu tmasti oblak lebdi pred očima. Tako čvrsti kao

gvožđe ne bijahu mu ipak živci, a da se ne bi bili silno potresli s njegova grozna čina. Još mu zvučaše u ušima grmeći štropot mostą i oreći se krik sramotno umorena dječaka, a sad opet zaori nova divlja vika s one strane, zatim uskrik: »Krvniče, ništavi, odurni ubojice!« i preplašen pogleda lord Vilfor gore te vidje, gdje s one strane stoje tri prikaze kao vjesnici osvete na posljednjem sudu: gospođa Vilforica, slikar Milutin i Petar Smilovan, hranitelj bijednoga Vilka.

Groza spopade ubojicu. Strah, da se ne otkrije njegovo gnjusno djelo, lišio ga gotovo svijesti. Bijeg, bijeg pred osvetnicima bijaše jedina mu misao; žurno se prenu i htiede, da se okrene na uzanoj stazi, nu drhtave mu ruke zlo se prihvate, a klecajuća mu koljena izgubiše uporište. Strahovito kriknuv okliznu se niz pećinu i pridrža se još koji časak objema rukama grčevito za rub, pokazav prestrašenim gledaocima svoje nakrivljeno, kao u mrtvaca blijedo lice. Tada popustiše prsti na glatkom bridu i on se strmoglavi u bezdan, posljednji krat još strahovito kriknuv s očaja, što je grozno odjeknulo s kamenitih stijena.

Gospođa Vilforica klonu onesviještena u naručje slikarovo. A Petar Smilovan, nagnuv se blijeda lica nad rub pećine, da pogleda za propalicom, koji je bez traga iščeznuo u dubini, progovori svečanim glasom: »Gospode Bože gore u nebu, to bijaše Tvoja pravda!« Najedanput zaviče u sav glas, no ne od straha, već od radosti. »Vilko! moj Vilko!« kliknu. »Milosrdni, premilostivi Bože, Ti si ga spasao!«

»Jest, premili oče!« zazvuči glas iz dubine. »Spasen sam, kao crtežnik dobroga Milutina, što je zapeo za granje grmlja ovdje. Samo časak jošte i evo me kod tebe!«

»Vilko je spasen!« klicaše Milutin. »Sretna majko, osvijesti se! Dijete ti je spaseno! Vilko, Vilko, mili moj dječače, dođi ovamo!«

Vilko dođe. Smiješeći se pomoli svoje ružičasto lice iz dubine, a za čas stajaše pored svoga hranitelja i sijevajući od

radosti pruži ruku slikaru, svomu staromu znancu, dok je začuđenim pogledom promatrao sveđer još onesviještenu gospođu.

»Ta što je to? Kako dolazite vi ovamo?« zapita.

»Poslije, poslije!« reče Milutin sretno se smiješeći. »Sad pripovijedaj samo, kako si izbjegao smrti!«

»Posve jednostavno s premilostivom pomoću božjom,« odvrati Vilko. »Stajao sam na mostu, vidio prijeteći, zloban pogled strančev, vidio ga, kako je odrinuo nogom most u ponor i spasoh se skočivši poput divokoze na škrilju pećine, gdje je nekad zastao vaš crtežnik. Nekoliko časova trebao sam, da se razberem od svoga straha, a onda sam vidio, kako se gnjusni ovaj čovjek survao u dubinu. Bog zna, zašto je tako zlo naumio sa mnom? Bar mu nijesam ništa na žao učinio?«

»Dosta, Vilko, dragi moj dječače, sve ćeš doznati,« reče slikar. »A sad stupi malo na stranu! Gospođa se osvješćuje, pa te ne smije odmah vidjeti! Ah evo otvara oči! Bogu hvala! Gospođo Vilforice, budite srčani!« dodade u engleskom jeziku. »Nema već pogibli i sve je dobro!«

»O Bože, ali Vilim, moje dijete!«

»Spasen je milosrđem božjim!«

»Gdje je — gdje? Ah! . . .« Gospođa Vilforica uskliknu od neopisiva blaženstva, da joj se srce potreslo, i za čas zagrli Vilka, a uzdrhtale joj usnice pritisnuše hiljadu slatkih cjelova na usta mu. Šuteći, molčći, duboko tronuti i blaženi, stajahu pored njih dobri Petar Smilovan i Milutin, te suznih očiju gledahu to ushićenje, što su se opet našli majka i sin. Takova se nebeska blaženost može samo naslućivati, no opisati nipošto....

Kakva sjetva, takva žetva! Ma da je sve tačno proračunao lord Vilfor, jedno je ipak zaboravio u tom sebičnom računu: silnu ljubav majke k djetetu, što svladava sve zapreke. Jedva za sat kasnije, kako je lord otplovio parobrodom, prispjela je gospođa Vilforica u Dover, da se isto tako preveze preko mora. Upitavši za lađe, koje su otišle, saznade slučajno, da je malo prije jedan jedincati putnik najmio parobrod sam za sebe i krenuo istim putem, kojim i ona želi. Zla neka slutnja sijevnu

joj u duši; ona se popita i dalje, i doskora nije mogla više sumnjati o tom, da je njezin djever bio tajinstveni taj putnik, koji je pokazao toliku hitnju. »On se požurio naprijed, da me i po drugi put liši djeteta!« To bijaše misao, što se porodi u njoj. Jedan parobrod bijaše spreman, da otplovi put Francuske, Odmah se ukrca u nj i mjesto preko Njemačke, krene preko Kaleja (Calaisa). Milutin se pobrinuo za to, da su svagdje brzo dobili konje; zlato, što ga sipaše punom pregršću, podavaše im krila. Stigoše u Švicarsku, u zabitnu alpinsku dolinu, u kolibu Petra Smilovana. Malo riječi razjasnilo sve. Vilko je s nekim tuđinom pred koji pol sata pošao na Uri-potok. Strašne se slutnje majčine vraćahu s dvostrukom žestinom. Tko bi drugi mogao biti taj stranac, nego lord Vilfor, njezin djever?' »Naprijed za Boga miloga!« moljaše, »da ga dostignemo, da ga sačuvamo, da ga spasemo.« Pa i Milutin navaljivaše, da se krene. Ne pazeći na muku, napor, na strme visine i goletne staze, hrlila je nježna majka naprijed kao lavica, kojoj ugrabiše mlado. Lake joj se cipele poderaše, svilnu joj opravu izdrpalo trnje, noge je zaboljele, jer su krvarile! Na sve to nije pazila, već je samo brže jurila dalje. Bojažljivi njezin krič za dragim joj dječakom razliježao se u daljinu. Vilkov krvnik čuo ga dobro; još bi bio mogao okrenuti, no njegov ga udes gonio dalje: valjalo mu požeti, što je posijao. Iznenadni dolazak gospođe Vilforice bio je uzrokom, što se ubojica strmoglavio i razmrskao u dubini. Ono zlo, što je zasnovano dječaku, zadesilo ga sama. Pravednost božja stigla ga po svršenom činu i usred svojih grijeha preselio se u vječnost, da pred božjim prijestoljem čuje svoju osudu.

»Pa nije li ga moguće još spasti?« zapita gospođa.

»Nema mu više spasa!« odvrati Petar Smilovan. »Niti mu iste kosti ne će počivati u posvećenoj zemlji, biti će hranom jastrebovima i gavranima, jer još nigda nije čovječja noga stupala po dubini onoga ponora. Kako je sijao, tako je i žeo. Bože, smiluj mu se jadnoj duši!«

A Vilko? Oh, kako sretan bijaše dječak, što je našao majku, tako vjernu, nježnu i ljubaznu majku! Kako sretan bi-

jaše, da je i usrećiti mogao one, koji su ga bijednim, nemoćnim djetetom primili u svoju kolibu i na svoje srce. Doduše ni njegovoj sreći nije uzmanjkalo gorke kapi. Rastanak od dobroga Petra Smilovana i vjerne mu hraniteljice, pa od sestara, koje sve, sve tako usrdno ljubljaše, bijaše mu gorak. No gorku tu kap zasladila je pouzdana nada, da će drage prijatelje u miloj maloj kolibi opet vidjeti svake godine i pohoditi ih s majkom na koji mjesec. To im obeća, pa je sve do današnjega dana držao pošteno riječ.

Kako tko sije, onako i žanje!

Kada jednom onamo dođeš u Švicarsku, prijazni moj čitaoče, i dospiješ u dolinu, odakle put vodi na brdine k Uri-potoku, past će ti u oko gizdav dvorac: velika, prostrana kuća za stanovanje, čvrsto sazidana i nakićena prekrasnom rezbarijom; a pored nje malena, prijatna koliba s prozorima, svijetlima kao zrcalo; po livadama pak i po obroncima bregova na daleko i široko krasna goveda i koze bez broja. Upitaš li, komu to sve pripada, čut ćeš: »Petru Smilovanu i njegovoj porodici, najboljim i najbogoljubnijim ljudima na daleko i široko!« Pa kad onda i sam glavom vidiš Petra Smilovana, gdje sjedi pred krasnom kućom s vrlom domaćicom, a okolo njega kćeri mu u najljepšem naponu, s prijaznim, premilim obličjem, to ga pozdravi od mene i sjeti se pri tom riječi, što su napisane na čelu toj knjizi: »Kakva sjetva, takva žetva!« Da, da, otac je Smilovan posijao dobro sjeme, pa je i požeo krasan plod: veselu savjest, vjernu ljubav ljudi i milost u Gospoda! — Svake godine pohađa ga Vilim, mladi lord Vilfor sa svojom majkom, pa je često znao reći, da su mu najljepši dani oni, što ih sprovodi u malenoj, dragoj kolibi kod svojih hranitelja, gdje je u svojoj mladosti čuo toliko dobra, mila i krasna.

Kakva sjetva, takva žetva!

Milutin, slikar, još je uvijek vjerni prijatelj Vilkov, pa i krasne slike slika, da si ih jedva krasnijih i vidio — ponajviše za kneza, koji ih plaća zlatom i vješa u najkrasnijim sobama svoga dvorca. Svi, koji ga poznadu, štuju ga i cijene u velike, a njegova sreća nije gotovo manja od sreće drugih,

s kojima je donekle proživio one neobične, čudne zgode. Svi su pak od srca zahvalni Gospodu i slave Njegovu mudrost i dobrotu, jer od njega je sve i došlo, što imadu dobra, pa i Njegovoj božanskoj upravi zahvaljuju sve obilje blaga svog zemaljskog blaženstva.

Kako tko sije, onako i žanje! Ah, kad bi bar i mi uvijek sijali dobro, da se jednoć isto tako uzmožemo radovati žetvi, obilnom i teškom snoplju, pa ma i bilo to tek ondje na drugom svijetu usred slave nebeske.

